

OLYPIÁDA ĽUDSKÝCH PRÁV

(príručka pre učiteľov)

PhDr. Viliam Dolník

Liptovský Mikuláš - Bratislava
2006

Názov: **OLYMPIÁDA EUDSKÝCH PRÁV (príručka pre učiteľov)**

Editor: PhDr. Viliam Dolník

Náklad: 2 000 kusov

Vydal: Friedrich Ebert Stiftung a OZ OLYMP

Rok vydania: 2006

ISBN 80-89149-11-1

Publikácia k organizácii OEP OBSAH

Úvod	5
Rodová rovnosť v aktuálnom ľudsko-právnom kontexte <i>PhDr. Silvia Porubänová</i>	9
Európska výchova k ľudským právam <i>Miroslav Kusý</i>	22
Výuka ľudských práv v (základnej) škole <i>PhDr. Marta Šikrová</i>	30
Propozície IX. ročníka	34
Vedomostný test pre VII. ročník olympiády ľudských práv so správnymi odpoveďami	37
Tudásfelmérő teszt az emberi jogok olimpiásza VII. évfolyamára	45
Tézy na ústnu časť krajského kola VII. ročníka Olympiády ľudských práv	56
Tételek az emberjogi olimpiász kerületi döntőjének szóbeli részéhez	60
Záver	64

ÚVOD

PhDr. Viliam Dolník

Vážené kolegyně, kolegovia a čitatelia tejto publikácie

V školskom roku 2006/2007 organizujeme IX. Ročník Olympiády ľudských práv stredoškolskej mládeže. Predpokladáme, že čitatelia týchto riadkov nepochybujú o užitočnosti a nevyhnutnosti výchovy mládeže v tejto oblasti. Dokonca som presvedčený, že sa sami podieľajú aktívne na práci v tejto náročnej oblasti. Mnohí z vás ste sa už aktívne zúčastnili predchádzajúcich ročníkov viete posúdiť všetky stránky súťaže a to po vzdelávacej, výchovnej, organizačnej, odbornej, obsahovej aj spoločenskej náplni. Touto publikáciou by sme chceli poskytnúť informácie, ktoré vyplývajú z vašich otázok a nejasností a zároveň poskytnúť návod ako organizovať školské kolá Olympiády ľudských práv (OLP) a informovať o ďalšom priebehu vyšších kôl súťaže. Predpokladáme, že táto príručka neodpovie na všetky vaše otázky, preto očakávame prípadné problémy na zverejnených elektronických stránkach.

Súťaže sa v ostatných ročníkoch zúčastňuje viac ako 200 stredných škôl čo je približne jedna štvrtina a cca 3000 stredoškolákov. Nechceme v žiadnom prípade preceňovať kvantifikačnú stránku, ale našou ambíciou zostáva obsiahnuť čo najväčšiu časť stredoškolskej populácie a postupne prejsť aj na úroveň základných škôl. Pilotný projekt pre základné školy bol uskutočnený v školskom roku 2005/2006 na školách v Liptovskom Mikuláši a jeho obsah a organizácia je zverejnená v Kronike OLP VIII. ktorú dostanú všetci adresáti tejto publikácie.

Pociťujeme potrebu odpovedať na najčastejšie otázky, ktoré sa týkajú organizácie a obsahu celej súťaže a predovšetkým prípravy na súťaž. Preto uvádzame nevyhnutné informácie ktoré vám môžu pomôcť pri jej realizácii. Sú uvedené ako prílohy za odbornými príspevkami prof. Kusého, PhDr. Porubänovej a PhDr. Šikrovej. Sú to napospol materiály z minulých ročníkov ale domnievame sa, že agenda ľudských práv sa v podstate nemení a preto zverejnené dokumenty môžu slúžiť ako študijný materiál pre prípravu súťažiacich v najnižších, školských kolách. Študenti, aj ich učitelia sa môžu veľmi rýchlo zorientovať predovšetkým v obsahu, ale aj organizácii súťaže, zistia aké okruhy problémov a akým spôsobom sa v jednotlivých kolách riešia. Súťaž je trojstupňová, začína školskými, pokračuje krajskými kolami a vyvrcholí celoštátnym finále. Rámcové termíny jednotlivých kôl sú uvedené v prílohe – Propozície. Presné termíny v jednotlivých ročníkoch stanovujú aktuálne propozície na príslušný školský rok. Súťaž ako celok je koncipovaná tak, aby v nej bola zastúpená zložka postojová a vedomostná. Vychádzame z predpokladu, že východiskom sú znalosti ľudských práv a ich pokračovaním je zaujímanie postojov k jednotlivým ľudsko-právnym problémom. Pokračovanie je už mimo súťaže a spočíva v ochote presadzovať svoje práva, čo nie je vždy samozrejmosťou, lebo je to spojené s možným rizikom neúspechu. To už súťaž neobsahuje, ale môže významnou mierou k tomu prispieť. Je preto samozrejmé, že v začiatkoch treba začať s kognitívnou zložkou. Tú je možné koncipovať až v súvislosti s celkovým obsahom súťaže s poznáním toho „čo nás potom čaká“. Vychádza nám to tak, že najprirodzenejšie je začať s krajskými kolami, pokračovať celoštátnym finále a skončiť tým, ako organizovať a obsahovo – metodicky zamerať súťaž na úrovni školy.

KRAJSKÉ KOLÁ

Súťaž na tejto úrovni sa skladá z dvoch častí:

1. vedomostný test z oblasti ľudských práv. Pre lepšiu predstavu uvádzame jeden z použitých testov v minulých súťažiach. Mnohé z problémov sa opakujú, ich množina je obmedzená a preto je z roka na rok len minimálna obmena. Zverejňujeme ich preto, aby sme dosiahli, že takto vzniká možnosť spoznať testové úlohy a takpovediac „naučiť sa ich“, nechceme nikoho „nachytať na hruškách“, ale práve naopak. Uverejňujeme aj ich preklad do maďarského jazyka, pre študentov menšinových škôl. To je obsahom vedomostnej časti súťaže.

2. tézy z oblasti ľudských práv sú zväčša postojovou stránkou súťaže. V nich môže súťažiaci vyjadriť a hlavne obhájiť svoj názor. Spôsob argumentácie a prezentácia postoja pred porotou je hodnotená hlavne podľa originality a argumentácie súťažiaceho. Tézy sa v podstate nemenia, nakoľko obsahujú základné problémy neustále riešené a stále živé.

Na záver ku krajským kolám treba dodať, že postupujúci na celoštátne finále dostanú za úlohu vypracovať esej v rozsahu cca 3 normované strany na tému, ktorú si vyberú zo 4 stanovených. Podľa inštrukcie ju odošlú v stanovenom termíne na uvedenú adresu. Je treba poznamenať už na tomto mieste, že obhajoba eseje je časťou súťaže na celoštátnom finále. Súťažiaci by si mal vybrať tému ktorá mu je svojim spôsobom blízka a v nej vyjadriť svoj názor.

CELOŠTÁTNE FINÁLE

Na tejto úrovni je priebeh súťaže nasledovný:

1. Riešenie modelových situácií, alebo prípadových štúdií, ktoré si súťažiaci vyžrebuje. Má možnosť prípravy a prezentácie svojho názoru. Odborná porota hodnotí predovšetkým originalitu riešenia, argumentáciu a spôsob presadzovania vlastného názoru.
2. Obhajoba eseje ktorú súťažiaci vypracoval po absolvovaní úspešného krajského kola. V nej sa hodnotí samostatnosť, originalita, spôsob spracovania a hlavne obhajoby problému.
3. Najlepší z jednotlivých porôt postupujú do Veľkého finále, kde bez možnosti prípravy riešia aktuálne problémy ľudstva. Tu sa stanovuje poradie finalistov a udelenie cien predovšetkým vo forme študijných pobytov.

ŠKOLSKÉ KOLÁ

V tomto momente by nám malo byť v podstate jasné čo je obsahom súťaže a domnievame sa, že aj to, na čo zamerať súťaž v škole. Predpokladáme, že učitelia citlivo sami zvažia, či ide len o postup do vyššieho stupňa súťaže, alebo o hlavný cieľ - čo najviac mladých ľudí oboznámiť s ich ľudskými právami. Problémy, aj keď nie sú v kontexte súťaže vyčerpané

sú cieľovým bodom prípravy. Tomu je treba prispôbiť aj prípravu na úrovni školy. Nechceme a nebudeme určovať učiteľom metódy a formy súťaže. Tá závisí od konkrétnej situácie a špecifčnosti školy. Informácie o súťaži je možné získať na www.olp.sk, alebo www.iuventa.sk

K OBSAHU PUBLIKÁCIE

V nasledujúcich častiach sú uvedené odborné príspevky: prof. Miroslava Kusého, PhDr.Silvie Porubánovej a PhDr. Marty Šikrovej. V časti príloh sú dokumenty ktoré slúžili ako materiál pre predchádzajúce ročníky súťaže a my ich pokladáme za východisko na prípravu na ďalšie ročníky.

PhDr. Viliam Dolník
*Predseda celoštátnej komisie
Olympiády ľudských práv
a Občianskeho združenia OLYMP*

RODOVÁ ROVNOSŤ V AKTUÁLNO ĽUDSKO-PRÁVNOM KONTEXTE

PhDr. Silvia Porubánová

Spôsob akým uvažujeme o charaktere, usporiadaní vzťahov (rodovú rovnosť nevynímajúc) spomínané vzťahy do istej miery aj určuje.

Pre prijatie a praktické rozširovanie rodovej agendy ako ľudsko-právneho i politického konceptu, pre ambície a očakávania v tejto oblasti je nepochybne pozitívny vplyv členstva Slovenskej republiky v európskych štruktúrach. Súčasná Európa sa hlási k „jednote v rôznosti“, čo implicitne znamená aj: rovnaký prístup, zodpovednosti, príležitosti oboch pohlaví.

Realita členstva Slovenskej republiky v európskych štruktúrach na druhej strane nastolila nové potreby a uhly pohľadu i v tejto oblasti, nevyhnutnosť riešiť tie otázky, ktoré riešia podobné štandardné, stabilizované krajiny, otvorila aj v *rodovej problematike* množstvo *diskusí*, nastolila *požiadavku prijatia konkrétnych opatrení, budovania príslušných inštitúcií*. Prebratie smerníc však automaticky neznamená efektívnu implementáciu do reálneho života.

Ľudsko-právny koncept i politická agenda rodovej rovnosti má svoje limity a pravidlá, v našich spoločenských súvislostiach podmienené aktuálnou socio-ekonomickou situáciou, pretrvávajúcou tradíciou, platnou legislatívou, v neposlednej miere i aktivitou a vôľou zainteresovaných aktérov. Zdá sa, že pre širšiu verejnosť stále nie je dostatočne zodpovedané čo v skutočnosti rodová rovnosť, rovnosť príležitostí mužov a žien znamená,

aké sú jej podoby a prejavy, prečo je taká dôležitá a prečo sa o podobne formulované ciele vôbec uchádzať.

Existuje vôbec praktický a zmysluplný dôvod pre ktorý sa treba usilovať o rodovú rovnosť, rovnosť príležitostí mužov a žien? Odpoveď je i nie je jednoduchá.

Rovnosť príležitostí mužov a žien nie je to isté, ako problematika žien. Rovnosť príležitostí v sebe zahŕňa nielen otázky súvisiace s postavením žien, ale tiež otázky postavenia mužov spoločnosti a vzájomných vzťahov oboch pohlaví.

ZÁKLADNÉ POJMY:

* Obsah uvádzaných pojmov nepredstavuje jednotné, konsenzuálne prijaté a vyčerpávajúce definície, vychádza skôr z praktických očakávaní a potrieb tejto štúdie.

Ludské práva žien (rights of women):

neodňateľná, integrálna a nedeliteľná súčasť všeobecných ľudských práv, presadzovaná, chránená a realizovaná vo všetkých štádiách životného cyklu – od detstva až po starobu – reflektujúca rôznorodé a odlišné postavenie, situáciu, príslušnosť, orientáciu, štatút.... žien.

Pohlavie (sex):

pojmem označujúci univerzálne a vrodené biologické rozdiely medzi mužmi a ženami, základná kategorizácia ľudských bytostí na mužov a ženy.

Rod (gender):

sociálna a kultúrna kategória poukazujúca na (v čase a priestore premenlivé) rozdiely medzi mužmi a ženami, definícia vzťahov medzi pohlaviami, prvok organizácie spoločnosti.

Rodová rovnosť (gender equality):

rovnaká viditeľnosť, rovnaké postavenie a rovnaká účasť oboch pohlaví vo všetkých sférach verejného a súkromného života s cieľom plnohodnotného spoločenského uplatnenia mužov i žien.

Rodové stereotypy (gender stereotypes):

zidealizované a zjednodušené obrazy, jednoznačne určené predstavy „typicky“ ženských a mužských vlastností, aktivít, správania. Dôsledkom je zabránenie, či obmedzenie plného osobnostného rozvoja. Rodové stere-

otypy sú spoločensky, historicky, jazykovo utvárané a reprodukované – pri ich odstraňovaní zohráva/ mala by zohrávať významnú a nenahradiiteľnú úlohu inštitucionalizovaná výchova. Vzhľadom na reálny i latentný výskyt či pretrvávajúcu a ďalšiu distribúciu rodových stereotypov sa v poslednom období intenzívne zdôrazňuje nevyhnutnosť, potreba systematického „preskúmania“ učebníc, odporúčanej literatúry, „pretrénovania“ učiteľov a učiteľiek (na všetkých typoch škôl).

Rovnosť príležitostí mužov a žien (equal opportunities of women and men):

absencia bariér fungujúcich na základe pohlavia, eliminácia akýchkoľvek foriem diskriminácie, ktoré vznikajú na základe rodových rozdielov vo všetkých oblastiach života. Koncept, podľa ktorého môžu všetky ľudské bytosti slobodne rozvíjať svoje schopnosti a využívať príležitosti pre účasť na ekonomickom, politickom a sociálnom živote bez obmedzenia rodovými rolami.

Sociálna kohézia, sociálna súdržnosť (social cohesion):

proces založený na spoločne zdieľaných hodnotách a solidarite členov spoločnosti/spoločenstva, ktorého súčasťou i predpokladom je predchádzanie, riadenie a obmedzovanie konfliktov prostredníctvom demokratických mechanizmov a inštitúcií.

Sociálne vylúčenie, sociálna exklúzia (social exclusion):

všeobecné a dlhodobé znevýhodnenie pokiaľ ide o vzdelanie, zamestnanie, bývanie, či finančné zdroje, obmedzený, alebo absentujúci prístup k občianskym, politickým, sociálnym právam, zabezpečeniu a ochrane.

Sociálne začlenenie, sociálna inklúzia (social inclusion):

dimenzia, predpoklad i súčasť posilňovania sociálnej súdržnosti, rovnaký prístup (rovnosť príležitostí) ku zdrojom a právam.

Uplatňovanie rodového hľadiska (gender mainstreaming):

stratégia na ceste k rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí mužov a žien, systematická a samozrejماً integrácia potrieb, priorít a pozícií mužov a žien do každodenných záležitostí i rôznych úrovni rozhodovania a politik, akceptácia rodovej rovnosti pri zavádzaní, monitorovaní, hodnotení opatrení na všetkých úrovniach.

Zosúladowanie pracovného a rodinného života (reconciliation of work and family life):

zavádzanie, praktizovanie takých postupov a opatrení – na celospo-

ločenskej i/alebo zamestnávateľskej úrovni – ktoré umožňujú kombináciu a harmonizáciu pracovných a rodinných povinností žien a mužov. Postupy a opatrenia sa môžu týkať organizácie pracovného času (napr. flexibilný pracovný čas), pracovných podmienok a pracovného prostredia, alebo/aj rôznych druhov pracovného voľna, či služieb starostlivosti o odkázaných členov rodiny.

Vyváženosť pracovného a osobného života (work-life balance):

výsledok uplatňovania techník, programov a opatrení na zosúladovanie pracovného a rodinného života i reálnej implementácie rovnakých príležitostí mužov a žien.

Akým prínosom by mohlo byť uplatňovanie rodového hľadiska, rodovej rovnosti, aplikovanie politiky rovnakých príležitostí v podmienkach bežného života? Spomeňme najčastejšie uvádzané pragmatické dôvody:

- *rovnosť všetkých ľudských bytostí* (ľudsko-právne, humanistické dôvody)
- *výpoveď o reálnej kvalite demokracie* (politické dôvody)
- *hospodárenie s ľudskými zdrojmi, sociálnym kapitálom* (ekonomické dôvody)
- *zníženie rizika chudoby žien* (sociálne dôvody)
- *EÚ nielen ako spoločný trh, ale zároveň synonymum pre sociálnu úniu* („unitárne“ dôvody).

Konkrétne: rodová rovnosť, rovnosť príležitostí mužov a žien môže podporovať transparentnejšie rozdeľovanie zdrojov. Z makroekonomického hľadiska je nezanedbateľný profit, benefit spoločnosti, vyplývajúci zo spravodlivejšieho, v ideálnom prípade paritného rozdeľovania výhod, zodpovednosti, cieľov, s konkrétnymi dôsledkami napríklad na zamestnanosť, vzdelanosť a podobne. Vyjadrené inými slovami: žiadna spoločnosť nie je natoľko bohatá, aby naplno nevyužívala ľudský, odborný, vzdelanostný potenciál polovice populácie.

Argumenty „spravodlivosti a demokracie“ tvrdia, že plné nevyužívanie ženských skúseností, kvalifikácie, zručností, atď.... je jednoducho strata so širokou plejádou dôsledkov, nevynímajúc neefektivitu politického rozhodovania.

Samozrejme treba uviesť, že žiadna takáto spoločnosť v optimálnej, či ideálnej podobe zatiaľ neexistuje, niektoré – v porovnaní s nami a z hľadiska mnohých parametrov vyspelejšie – sa jej v oblasti rodovej rovnosti

približujú. Všeobecne známe a viac-menej priznané ostáva, že pre našu realitu je „typická“ história a tradícia rodovej nerovnosti so zodpovedajúcimi nerovnými vzťahmi mužov a žien.

Rodová rovnosť je tak určitou *cieľovou hodnotou*, existujúca rodová štruktúra, rozdelenie moci v spoločnosti, ale napr. aj stereotypy, predsudky, mýty, spôsobujú, že realitou je horšia pozícia, horšia situácia žien, sprevádzaná ich snahou individuálne, vlastnými silami, či stratégiami „došláť“ nárokom verejných a privátnych rolí. Optikou moci sú ženy v menšine, o zmysluplnosti rodového prístupu je preto potrebné presvedčiť mužskú mocenskú väčšinu, a spoločne podporovať, ovplyvňovať napríklad politickú vôľu prijímať konkrétne rozhodnutia.

Každý problém, každú tému je užitočné a zmysluplné zaradiť do širšieho rámcu, do kontextu konkrétnej situácie a stavu štátu. Slovenská republika je súčasťou európskych štruktúr, nepochybne ju očakávajú nové výzvy.

Pre európske spoločenstvo „a jeho politické i praktické, realizačné priority) ostáva otázka rovnakých, resp. nerovnakých životných príležitostí v centre záujmu. Súvisiace problémy participácie, začlenenia, ekonomického rastu, trvalo udržateľného rozvoja kladú aj zdanlivo sekundárne otázky.

Na prelome tisícročia charakterizujú európsky diskurz nové fenomény a zároveň nové témy: napr. *sociálna kohézia, sociálna exklúzia a inklúzia*, ktoré majú významnú súvislosť aj s rodovou rovnosťou.

Ide o zmenu v celkovej filozofii a prístupoch k riešeniu sociálnych problémov a výziev. V centre pozornosti už nie je len príjmový, alebo širší ekonomický rámec, analyzuje a prioritizuje sa skôr *optika komplexnej spoločenskej integrácie a participácie, dôsledky narušenia sociálnych väzieb, dopady nedostatočnosti zdrojov (vylúčenie) s prejavmi izolácie, obmedzenej účasti na bežnom spôsobe živote*. Približne od polovice 90-tych rokov je *sociálna kohézia* (chápaná ako:

- *schopnosť spoločnosti zabezpečiť blahobyť* pre všetkých svojich členov
- *schopnosť minimalizovať nerovnosti* a vyhnúť sa polarizácii spoločnosti)

jednou z najdôležitejších výziev a zároveň priznaným, konsenzuálnym politickým cieľom európskych štruktúr a zoskupení.

Kohézna spoločnosť je vzájomne sa podporujúcim spoločenstvom slobodných jednotlivcov, ktorí demokratickými prostriedkami sledujú

napĺňanie stanovených spoločných cieľov. Sociálna kohézia (súdržnosť) je aj:

- *vzájomná závislosť*
- *loajalita*
- *solidarita členov spoločnosti*
- *s fungujúcimi väzbami medzi jednotlivcami a rozmanitými skupinami*
- *zdieľanými hodnotami*
- *zdieľanou zodpovednosťou.*

Jej nevyhnutnou súčasťou je *predchádzanie, riešenie, eliminácia konfliktov, s cieľom predísť rozvratu spoločnosti, a prehĺbovaniu sociálnych rozdielov, či vylúčeniu celých skupín populácie z hlavného prúdu života spoločnosti.*

Zjednodušene povedané: ide o spoločne zdieľané hodnoty a solidaritu plus riadenie spoločenských konfliktov prostredníctvom demokratických mechanizmov a inštitúcií.

Rozmenené na drobné ,a samozrejme opäť v ideálnom prípade) to znamená aj:

- *spravodlivosť a nediskrimináciu v prístupe k ľudským právam*
- *uznanie ľudskej dôstojnosti každého jednotlivca*
- *plné rešpektovanie kultúrnej, náboženskej, názorovej rôznorodosti*
- *slobodu osobného rozvoja.*

Netreba zrejme osobitne zdôrazňovať, že *sociálna kohézia* potrebuje svojich *nositeľov, aktérov a cieľové skupiny.*

Ľudské práva žien, rodová rovnosť, rovnosť príležitostí mužov a žien- viditeľné zlepšenie situácie v tomto priestore-je podmienkou i predpokladom ako kohéziu dosahovať, podporovať, umožňovať..

Kategória *sociálnej inklúzie, začlenenia* v zmysle *univerzálneho uplatnenia, začlenenia, želaného stavu spoločnosti* je opakom *sociálnej exklúzie, vylúčenia* a rovnako jednou z *dimenzií, podriadeným pojmom i podmienkou a predpokladom kohézie.*

Sociálna inklúzia je zároveň novou agendou, ktorej konkrétne vyjadrenie skúma otázky:

- *mechanizmov zúžitkovania ľudského potenciálu, ľudských zdrojov*
- *povahy demokracie*
- *kvality sociálnej spravodlivosti a ľudských práv*
- *rovnosti prístupu ku spoločenským zdrojom (občianske, politické prá-*

va, trh práce, sociálne zabezpečenie a ochrana, rodina a spoločnosť).

Nie je možné nevšimnúť si *zásadné paralely a príbuznú optiku* v postulovaní *cieľov a obsahu sociálnej inklúzie a rodovej rovnosti*.

Akoby práve *rodová rovnosť* (vo svojej teoretickej i aplikačnej podobe) mohla byť *modelovou, vzorovou úrovňou i príkladom sociálnej inklúzie*.

A môžeme snáď pokračovať tým, že *rodová rovnosť*, resp. autentická ambícia jej dosahovania je v modernej spoločnosti (za ktorú nemáme dôvod sa nepovažovať) aj *podmienkou a predpokladom dosahovania a udržateľnosti sociálnej kohézie*.

V domácom kontexte sú mnohé tzv. nové výzvy a problémy (rodové nevyvímajúc) často len novovyjavené, či novoartikulované. Naliehavosť dnešných riešení je aj dôsledkom niekoľkodesaťročnej symbolickej a reálnej izolácie i ignorácie.

Skúsme konkrétne pomenovať najvýraznejšie súčasné rozpory, či paradoxy v oblasti rodovej rovnosti:

- *nerovnováha legislatíva/prax* aj ako dôsledok absencie vyššie uvádzaného komplexného, integrálneho prístupu k problematike
- *tradicionalita (konzervativizmus)/neinformovanosť, izolacionizmus* rozlišovať: konzervativizmus je legitímny myšlienkový prúd. Odmietanie istých princípov však niekedy súvisí len s neznalosťou, neinformovanosťou o obsahu agendy
- *absencia stabilnej inštitucionálnej štruktúry rodovej rovnosti*-hypoteticky je takáto štruktúra zárukou pred striedaním politických garnitúr
  - je ťažšie mocensky zrušiť niekoľko organizačných štruktúr než jednu, vo väčšine členských krajín existujú špeciálne vládne, či parlamentné orgány pre rodovú rovnosť
- *podhodnotenie požiadaviek* -známa prax: aby bol určitej záujmovej alebo znevýhodnenej skupine priznaný legitímny nárok treba požiadavku nadsadiť, až extrémizovať, nasledovať môže oficiálna akceptácia štandardnej požiadavky
- *slabá kooperácia aktérov rodovej rovnosti*-vláda, samospráva, odbory, NGO-hoci v rámci elementárnej spravodlivosti treba priznať čiastočné zlepšenie
- *slabá ženská sebaopodpora, nízka vzájomná informovanosť, neefektívna*

komunikácia, zámerná nekooperácia časti ženských aktérok a príslušných subjektov

- *slabé motivovanie mužov*-je nevyhnutné zapojiť obe pohlavia, rovnosť príležitostí nie je ženská otázka, účasť mužov je potrebná v záujme „rozširovania sietí“. Iniciovat', otvárať za ženskej účasti tie konkrétne otázky rodovej rovnosti, ktoré sa týkajú a dotýkajú mužov (napr. porozvodové problémy s kontaktovaním detí a pod.)
- *slabé zosieťovanie, angažovanie nových aktérov/iek* rodovej rovnosti
- *slabá propagácia, prezentácia moderných rolových vzorov*
- *absencia alebo nedostatok rodovo rozlíšených-v kontexte EÚ porovnateľných- dát a indikátorov*, týkajúcich sa pozícií žien a mužov v jednotlivých oblastiach
- *nedostatok rodovo citlivých expertíz, prípadových štúdií*
- *nedostatok monitorovania rodovej situácie* ,s presne rozdelenými zodpovednosťami, kompetenciami a kontrolnými štúdiami)
- *bariéra medzi teoretickými konštruktami a praktickými, konkrétnymi témami rodovej rovnosti*
- *neznalosť problematiky riadiacimi štruktúrami najvyšších úrovní-rodová integrácia musí začínať zhora-riadiace štruktúry, manažment ľudských zdrojov musí byť vzdelávaný, trénovaný k rodovej rovnosti.*

Primárna a sekundárna legislatíva v tejto oblasti je napokon *záväzná* pre všetky členské štáty. Druhou stránkou veci je, že obsahovo nie je všeobecne (a často ani odbornej verejnosti) známa. *Prístup oficiálnych aktérov* k nej je v našich podmienkach naviac mnohokrát *formálny*. Deklarovať rovnosť príležitostí mužov a žien nestačí, nestačí ani začleniť príslušné rodové smernice do našej legislatívy.

Nevyhnutné je vybudovať a podporovať príslušnú inštitucionálnu a odbornú bázu, riešenia priebežne monitorovať a vyhodnocovať.

Rodovú rovnosť, rovnosť príležitostí mužov a žien potrebujeme jednoducho z hľadiska *všeobecného*, povedzme i štátneho záujmu, ako aj *ekonomických efektov*.

Inštitucionálne mechanizmy zabezpečujúcu rodovú rovnosť v podmienkach SR:

- Odbor rodovej a rodinnej politiky MPSVR SR
- Výbor NR SR pre ľudské práva, národnosti a postavenie žien
- Komisia pre rovnosť príležitostí a postavenie žien v spoločnosti (pri vyššie uvádzanom Výbore)

- Slovenské národné stredisko pre ľudské práva
- Verejný ochranca práv
- Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny
- Národný inšpektorát práce a inšpektoráty práce

Vládne dokumenty na podporu rodovej rovnosti:

- *Národný akčný plán pre ženy v SR (1997)* NAP obsahuje osem prioritných oblastí:
  - realizovať v praxi v právnom systéme zakotvené rovnoprávne postavenie ženy v rodine, v zamestnaní a spoločnosti;
  - vytvárať priestor pre osobnú voľbu rozvojových životných stratégií žien v rodine, v zamestnaní a spoločnosti;
  - vytvárať podmienky pre odstránenie ekonomických znevýhodnení, ktoré môžu viesť ku hmotnej núdzi žien;
  - formovať verejnú mienku ku rešpektovaniu rovnoprávnosti žien a mužov;
  - vytvárať podmienky pre ochranu a posilnenie zdravia žien;
  - vytvárať podmienky pre elimináciu násilia páchaného na ženách;
  - vytvárať podmienky pre rozvoj osobnosti a pracovné uplatnenie žien s menšími rozvojovými šancami (ako napr. ženy žijúce na vidieku, ženy rómskeho etnika, nezamestnané ženy, ženy nedostatočne pripravené na svoju materskú rolu, ženy so zdravotným postihnutím);
  - podporovať činnosť organizácií zameraných na podporu a posilnenie žien na národnej i medzinárodnej úrovni.
- *Koncepcia rovnosti príležitostí žien a mužov (2001)*. Koncepcia identifikuje úlohy štátu a ostatných subjektov v oblastiach, kde sa rodová diskriminácia najvýraznejšie prejavuje a definuje 31 opatrení a odporúčaní na realizáciu. Aplikácia rovnosti príležitostí v SR zahŕňa jej legislatívne a inštitucionálne zabezpečenie a najmä praktickú realizáciu. Na realizácii opatrení koncepcie spolupracujú štátne orgány, sociálni partneri, samospráva, výskumné inštitúcie, mimovládne organizácie a ostatné zainteresované subjekty.
- *Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách (2004)* – cieľom je vytvoriť koordinovanú a integrovanú spoluprácu všetkých relevantných aktérov pri predchádzaní vzniku násilia, zabezpečovaní rýchlej a efektívnej pomoci, efektívnym využívaní existujúcej legislatívy v praxi a vytváraní dostatočnej poznatkovej báze o násilí páchanom na ženách.

- Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2005 až 2008 (2005).
- Návrh opatrení na zosúladienie rodinného a pracovného života na rok 2006 s výhľadom do roku 2010 (2006); cieľom návrhu je podporiť zvýšenie zamestnateľnosti a zamestnanosti osôb s rodinnými povinnosťami a zníženie rizika, že tieto osoby budú vystavené dileme práca verzus rodina alebo sa stanú objektom diskriminácie na trhu práce a v zamestnaní z dôvodu starostlivosti o rodinu a rozšíriť podporné a odľahčovacie služby pre rodiny tak, aby sa navrhnuté opatrenia stali nástrojom vytvárania priestoru pre vyrovnávanie sa s nepriaznivými demografickými zmenami na Slovensku.
- *Koncepcia politiky zamestnanosti na roky 2002 - 2003* (ciele rozpracované v *Národnom pláne zamestnanosti a v Národnom akčnom pláne zamestnanosti na roky 2002 - 2003*. Oba národné plány boli vypracované v zmysle „*Usmernenia politik zamestnanosti*“, prijatých Radou EÚ, ktoré stanovujú štyri základné piliere v oblasti politiky zamestnanosti. Jeden z pilierov (IV) je priamo zameraný na posilnenie politik rovnosti príležitostí v oblasti prístupu k zamestnaniu, obsahuje rad opatrení, ktorých cieľom je zlepšiť situáciu v oblasti uplatnenia sa žien na trhu práce.
- *Národný akčný plán zamestnanosti na roky 2004 - 2006*, venuje sa problematike rovnosti príležitostí mužov a žien prierezovo, vo všetkých častiach.

Legislatívne zmeny v oblasti ľudských práv žien:

- ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR č. 460/1992Zb. v znení neskorších predpisov bol v roku 2001 zavedený inštitút verejného ochrancu práv (*ombudsman*). Verejný ochranca práv je ústavným orgánom, ktorého postavenie a činnosť upravuje Ústava Slovenskej republiky v článku 151a. Prvý verejný ochranca práv bol zvolený Národnou radou Slovenskej republiky 19. marca 2002.
- v roku 2004 bol prijatý zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (*antidiskriminačný zákon*), ktorý komplexným spôsobom upravuje uplatňovanie zásady rovnakého zaobchádzania a ustanovuje právne prostriedky ochrany

v prípadoch jej porušenia. Prijatím antidiskriminačného zákona sa už existujúce Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (SNSLP) stalo národným špecializovaným orgánom v boji proti diskriminácii.

Rodovo citlivá výchova

Ide o taký prístup k výchove a vzdelávaniu, ktorý:

- rešpektuje rodovú rovnosť
- uplatňuje rovnosť príležitostí mužov a žien, resp. chlapcov a dievčat
- eliminuje a predchádza výskytu a šíreniu rodových stereotypov.

V očakávanom a ašpirovanom výsledku to zjednodušene znamená, že muži i ženy (chlapci a dievčatá) majú mať rovnakú možnosť rozvíjať svoje osobné predpoklady a schopnosti, bez obmedzovania rodovými stereotypmi a tradičnými očakávaniami „mužskosti“ a „ženskosti“.

Legislatívnym východiskom je:

Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW): na základe ustanovenia článku 27 ods. 1 nadobudol Dohovor pre Československú socialistickú republiku platnosť 18. marca 1982. V dôsledku sukcesie po bývalej Českej a Slovenskej Federatívnej Republike (predtým Československej socialistickej republike/Československej republike) sa Slovenská republika stala zmluvnou stranou Dohovoru 28. mája 1993 so spätnou účinnosťou od 1. januára 1993.

Čl.5: Štáty, zmluvné strany, prijímú všetky príslušné opatrenia:

- na zmenu spoločenských a kultúrnych zvyklostí, pokiaľ ide o správanie sa mužov a žien, s cieľom dosiahnuť odstránenie predsudkov a zvykov a všetkých iných praktík založených na myšlienke podriadenosti a nadradenosti niektorého z pohlaví alebo na stereotypných úlohách mužov a žien;

Čl.10: Štáty, zmluvné strany, prijímú všetky príslušné opatrenia na odstránenie diskriminácie žien, aby im boli zabezpečené rovnaké práva s mužmi v oblasti vzdelania a najmä, na základe rovnoprávnosti mužov a žien, opatrenia slúžiace na zabezpečenie:

- odstránenia všetkých stereotypných koncepcií úlohy mužov a žien na všetkých úrovniach a vo všetkých formách vzdelávania presadzovaním koedukácie a iných foriem vzdelávania, ktoré pomôžu dosiahnuť tento cieľ a najmä revíziou učebníc a školských programov a prispôbením vyučovacích metód.

V roku 1999 bol v New Yorku prijatý *Opčný protokol k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien*. Slovenská republika Opčný protokol podpísala 5. júna 2000 a 26. októbra 2000 ho ratifikovala. Opčný protokol nadobudol pre Slovenskú republiku platnosť 17. februára 2001 na základe článku 16 ods. 2 a vyšiel v Zbierke zákonov pod číslom 343/2001. V súlade s článkom 7 odsekom 5 Ústavy SR má Opčný protokol prednosť pred slovenskými zákonmi.

Dohovor o právach dieťaťa:

Čl.29: 1. Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, sa zhodujú, že výchova dieťaťa má smerovať k:

- rozvoju osobnosti dieťaťa, jeho nadania a rozumových aj fyzických schopností v čo najširšom objeme;
- výchove zameranej na posilňovanie úcty k ľudským právam a základným slobodám, a tiež k zásadám zakotveným v Charte Spojených národov;
- príprave dieťaťa na zodpovedný život v slobodnej spoločnosti v duchu porozumenia, mieru, znášanlivosti, rovnosti pohlaví a priateľstva medzi všetkými národmi, etnickými, národnostnými a náboženskými skupinami a osobami domorodého pôvodu.

Aj v tejto oblasti, či agende v slovenských podmienkach dosiaľ pretrvávajú už spomínaný

rozpor medzi legislatívou a praxou. Nedostatkom je priznaná prítomnosť rodovo stereotypných textov a prístupov na všetkých typoch a stupňoch škôl, vyžadujúca postupnú i priebežnú revíziu, audit učebníc z hľadiska aktuálnych princípov rodovej rovnosti, rovnosti príležitostí mužov a žien.

Rezervy existujú aj v ľudských zdrojoch – možnostiach, prístupnosti, ochote vzdelávať sa, prijímať nové výzvy, informácie a prístupy.

Takéto aktivity napokon musia „ísť ruka v ruku“, resp. byť v súlade s implementáciou antidiskriminačných praktík a dôsledným dodržiavaním a rešpektovaním komplexnej ľudsko-právnej agendy konkrétne v priestore školstva.

Čo povedať na záver?

Zmenilo sa niečo v tradičnom poriadku sveta, alebo v existujúcej nerovnováhe pohlaví viditeľne k lepšiemu? Dá sa naopak potvrdiť kríza mužskej, či ženskej identity a vzájomných vzťahov?!

Uviedli sme, že „mužské „ a ženské“ je v čase a priestore premenlivé, aj vzťahy o ktorých uvažujeme ako o prirodzených predstavujú do určitej miery sociálny či kultúrny produkt a dôsledok: sú teda ovplyvniteľné a korigovateľné vedomými rozhodnutiami a opatreniami.

Idea (a najmä praktická realizácia) rovnosti rodov posilnila životné šance a sebauvedomenie žien - na druhej strane prehodnotila a nasmerovala k iným očakávaniam i mužské pozície a role. Objavili sa (alebo vyrástli?!) takzvaní „noví“ muži, „noví“ otcovia, ktorých partnerské aj rodičovské vzťahy sú založené na rovnosti a nie na dominancii. Mnoho sa hovorí aj o všeobecnej „novej mužskosti“, ktorá predpokladá koexistenciu mužov a žien založenú na spolupráci a vzájomnom raste.

Spoločnosť budovaná na partnerstve mužov a žien bude nepochybne znamenať pre ľudstvo pokrok, lepšiu pripravenosť čeliť nástrahám, nebezpečenstvám a tragédiám, ktoré pred civilizáciou za každých okolností stoja. Samozrejme, dokonale spravodlivé, univerzálne platné riešenia, zaručené návody neexistujú. Očakávať ich práve a len v oblasti rodových vzťahov by bolo čírym idealizmom. Kompletne zmeniť, naprogramovať beh sveta nemôžeme, „čosi“ zmeniť je v našich silách aj možnostiach. Napokon, aký zmysel by mal život, keby neexistovala žiadna nádej?!

Odporúčané informačné zdroje:

www.euractiv.sk (v ľavom stĺpci kliknúť na Rovnosť príležitostí, zobrazia sa desiatky správ, Analýz, Liniek, prakticky všetky relevantné dokumenty a aktivity)

www.employment.sk (stránka MPSVR SR, vybrať Antidiskriminácia)

www.europa.eu.int

(oficiálna stránka EÚ, kliknúť vpravo hore na Glosár, pokračovať až k Equal opportunities - obsahuje základné dokumenty, odporúčania, legislatívu a pod.)

www.aspekt.sk (slovenské feministické záujmové združenie, upozorňujem najmä na tzv. Rodové infobalíčky na stránke, ich preklikaním dá dostať nielen k aktuálnym informáciám, ale aj ku všetkým európskym i národným dokumentom)

www.genderonline.cz (stránka Sociologického ústavu AV ČR, sekcia Gender v sociológii)

www.gender.ff.cuni.cz (stránka pražskej Filozofickej fakulty, sekcia Gendrové studie)

EURÓPSKA VÝCHOVA K ĽUDSKÝM PRÁVAM

Miroslav Kusý

1. Dejiny výchovy k ľudským právam

Zvykneme tvrdiť, že s výchovou k ľudským právam u nás (podobne ako v ostatných postkomunistických krajinách) zaostávame oproti západným demokraciám o vyše štyridsať rokov. Tam s ňou začali po 10. decembri 1948, kedy VZ OSN prijalo Všeobecnú deklaráciu ľudských práv a z tohto dátumu sa potom stal Medzinárodný deň ľudských práv, každoročne slávnostne pripomínaný. My sme však už v tom čase boli za železnou oponou, vtedajšie Československo spolu so Sovietskym zväzom a inými diktatúrami sa zdržalo hlasovania o tomto dokumente svetového významu a o ľudských právach bolo u nás do Nežnej revolúcie 1989 zakázané hovoriť.

Výchova k ľudským právam ako ich neodmysliteľná súčasť bola zakotvená v čl. 26/2 Všeobecnej deklarácie ľudských práv. Hovorí, že „vzdelanie musí smerovať k plnému rozvoju ľudskej osobnosti a k posilneniu úcty k ľudským právam a základným slobodám.“ Neskôr to ktosi vyjadril lapidárne, že *poznať svoje práva je základné ľudské právo*. Avšak spočiatku prebiehala táto výchova len živelne a sporadicky. Až v roku 1974 vzniklo cieľavedomé úsilie dať tejto výchove systematickú podobu a Generálna konferencia UNESCO prijala *Odporúčanie na výchovu k medzinárodnému porozumeniu, spolupráci a výchovu zameranú na ľudské práva a základné slobody*. Od roku 1979 má tento trend podporovať aj

špecializovaný medzinárodný časopis *Human Rights Teaching* (Vyučovanie ľudských práv).

Ako terminus technicus sa začal výraz *Human Rights Education* – *výchova k ľudským právam* všeobecne a jednotne používať od roku 1983. Bolo to na sympóziu Rady Európy vo Viedni, kde sa tento termín takto po prvý krát objavil v správe *Výchova k ľudským právam v školách západnej Európy*. Výstupom tohto sympózia bolo odporúčanie Rady ministrov Rady Európy *O vyučovaní a výchove k ľudským právam na školách* (1985). Prvá odborná stať na túto tému pochádza od Susanne Schaffer, (*Human Rights Education in Schools - Školská výchova k ľudským právam*, 1987) a prvú odbornú monografiu s týmto poslaním (*The Challenge of Human Rights Education - Potreba výchovy k ľudským právam*) napísal Hugh Starkey v roku 1991.

Keď vyjdeme z tohto ostatného dátumu, nie je naše zaostávanie v tejto oblasti až také strašné. Vtedy sme vlastne aj my začínali s výchovou k ľudským právam, lenže prakticky od nuly. OSN však tiež len o pár rokov neskôr vyhlásila prvú celosvetovú *Dekádu výchovy k ľudským právam* (1995-2004). Veľká škoda, že sme sa vtedy do nej nezapojili. Už nám v tom nebránila komunistická diktatúra, ale „iba“ mečiarovská administratíva, ktorá ľudským právam, ani výchove k nim, nebola priaznivo naklonená. A žiaľ, dekáda sa realizovala na medzištátnej úrovni, cez oficiálne inštitúcie členských štátov OSN. Mohli sme aspoň naskočiť do rozbehnutého vlaku tejto celosvetovej kampane po páde Mečiarovho režimu v roku 1998, nevyužili sme však ani túto šancu.

2. Druhá dekáda celosvetovej výchovy k ľudským právam

V apríli tohto roku Komisia OSN pre ľudské práva prijala rezolúciu *Svetový program výchovy k ľudským právam*, ktorou nadväzuje na skončenú dekádu a vyhlasuje novú *Dekádu výchovy k ľudským právam* pre roky 2005–2014. Jej výsledkom má byť tolerancia a úcta k dôstojnosti iných. Hovorí, že výchova k ľudským právam je podstatne dôležitá pre realizáciu ľudských práv a základných slobôd, významne prispieva k zabezpečeniu rovnosti, predchádza konfliktom a porušovaniu ľudských práv, zvyšuje participáciu občanov na správe vecí verejných a podporuje demokratické procesy v každej krajine.

Krátko na to, v júli 2005 VZ OSN prijalo *Plán činnosti* pre prvú fázu

(2005-2007) Svetového programu. V tomto dokumente sa hovorí aj o nových prioritách výchovy k ľudským právam v súvislosti s terorizmom a s protiterostickými opatreniami.

Tento Plán činnosti sa orientuje na školy prvého a druhého stupňa a hlavnú zodpovednosť za jeho realizáciu preberajú ministerstvá školstva každej členskej krajiny. Mali by vytvoriť organizačné útvary, zodpovedajúce za koordináciu, implementáciu a monitoring národnej stratégie zavádzania výchovy k ľudským právam na I. a II. stupeň. Takisto by malo v každej z týchto krajín vzniknúť celoštátne stredisko na zhromažďovanie a šírenie iniciatív a informácií, propagujúce pozitívne príklady, rozširujúce vzdelávacie materiály a pod. Cieľom tohto sústredeného úsilia má byť integrácia ľudskoprávnej výchovy do osnov a učebníc. Ako sme na tom u nás v tomto ohľade?

O pozitívne príklady koncepcnej výchovy k ľudským právam zo sveta nie je núdza. UNESCO centrum v Severnom Írsku takto pracuje pod akronymom PANEL (Participation, Accountability, Non-discrimination, Empowerment and Linkages to Human Rights standards – teda participácia, zodpovednosť, non-diskriminácia, vymáhateľnosť a náväznosť na ľudskoprávne štandardy). Celosvetová sieť IDEA (International Debate Education Association – Združenie medzinárodných vzdelávacích diskusií) vedie aktuálne – aj ľudskoprávne diskusie medzi mladými ľuďmi vo svojich členských organizáciách v 30 krajinách sveta.

3. Cieľ výchovy k ľudským právam

Na západe jestvuje celý rad programov, ktoré sa prelínajú s výchovou k ľudským právam: Výchova k mieru, Výchova k udržateľnému vývoju, Výchova k demokracii, Výchova k občianstvu, Výchova k multikulturalizmu, Globálna výchova, Hodnotová výchova atď. K všetkým týmto otázkam, spätým s vypracovaním modernej koncepcie výchovy k ľudským právam, prebiehala od konca septembra 2005 rozsiahla celosvetová diskusia a výmena skúsenosti na webových stránkach Global Forum (z ktorých som čerpal aj pri koncipovaní tohto príspevku).

Z tejto diskusie vyplynulo, že každé vzdelávanie, a to aj prírodovedné či technické, musí zahŕňať výchovu k ľudským právam. Účelom každého vzdelávania je totiž humanizácia človeka, pozdvihnutie ľudskosti na vyššiu úroveň poznania, uvedomenia, slobody a sociálnej zodpovednosti.

Poznať svoje práva je síce základným ľudským právom, ale poznanie samo osebe nestačí. Musí byť spojené s citovou angažovanosťou a mravným hodnotovým systémom. Samotné vzdelávanie je totiž často aj nástrojom ovládania človeka, kontroly jeho myslenia a manipulácie.

Práve zo skúsenosti diktatúr vyplýva, že výchova k ľudským právam musí byť aj etickým základom obnovy a rozvoja demokracie. V tomto zmysle je aj politickou výchovou par excellence. V postkomunistických krajinách bola výchova k ľudským právam výrazne inšpirovaná práve opozíciou voči diktatúram a totalitným režimom. Napríklad, v bývalom komunistickom Československu kládla hlavný dôraz na ľudské práva a ich presadzovanie občianska iniciatíva Charta -77 a na jeho demokratickej transformácii sa v tomto zmysle najvýraznejšie podieľali Občianske Fórum v Čechách a Verejnosť proti násiliu na Slovensku. Napokon, obe to mali zakódované už aj vo svojich názvoch.

Výchova k ľudským právam má viesť k uvedomenému občianstvu, občianskej angažovanosti. Na jej základe sa rozvíja občianska spoločnosť, ktorá kontroluje svoje vlády a núti ich plniť svoje medzinárodné záväzky v oblasti ľudských práv. Cez výchovu k ľudským právam prekonáva občianska spoločnosť aj svoju národnú uzavretosť, často poznamenanú nacionalizmom a dospieva k medzinárodnej solidarite.

Ak to zhrnieme, výchova k ľudským právam je interdisciplinárna (cross-curricular) záležitosť, jednak v tom zmysle, že by mala byť obsiahnutá v každom výchovnom a vzdelávacom procese, a jednak preto, lebo ju nemožno oddeliť od etickej či hodnotovej výchovy, výchovy k občianstvu, výchovy k demokracii a pod. Má smerovať ku globálnej kultúre ľudských práv, spájajúcej celé ľudstvo. Jej základ síce vidíme v školskej výchove, ale vo svojom celku patrí do procesu celoživotného vzdelávania, kde sa musí orientovať na všetky skupiny obyvateľstva (vrátane polície, armády, učiteľov a vychovávateľov, lekárov a zdravotnícky personál, štátnych úradníkov, sudcov a prokurátorov, ale aj poslancov všetkých zastupiteľských zborov atď.) Je to teda záležitosť nielen pre profesionálnych a na ľudskoprávnu oblasť špecializovaných pedagógov v zariadeniach školského typu, ale aj pre široký okruh mimovládnych organizácií, občianskych iniciatív a združení.

S tým potom súvisí aj otázka integrácie výchovy k ľudským právam s formálnym vzdelávaním na školskej pôde, ako aj otázka pedagogiky a metodológie výchovy k ľudským právam. Má to byť len jeden z pred-

metov na rozvrhu hodín pre prvý a druhý stupeň, alebo treba tu zaujať úplne zvláštny prístup k veci? Ako osloviť vysokoškolských študentov? Tieto otázky sa na západe už dlho diskutujú, napriek tomu sú ešte stále otvorené. Ako ich riešime či ešte len budeme riešiť my?

Pokiaľ ide o metodológiu, prevažná väčšina zaangažovaných účastníkov uvedeného diskusného fóra (Global Forum) sa vyslovuje za tzv. participatívnu metodológiu výchovy k ľudským právam. Jej cieľom je plne vtiahnuť poslucháčov do výchovno-vzdelávacieho procesu, pracovať s nimi metódou otázok a odpovedí, aktivizovať ich prostredníctvom adresných hier a činností na vzbudenie pozornosti a výmenu skúseností. Zábavná forma tu nie je samoúčelná, ale plne funkčná, cielavedome pripravená a rozpracovaná.

V podstate sme ešte stále na začiatku druhej celosvetovej Dekády výchovy k ľudským právam a máme šancu plnohodnotne sa do nej zapojiť. Mali by sme aj na Slovensku začať účasťou na realizácii Plánu činností pre I. fázu Svetového programu, zameranú na základné a stredné školy. Naša štátna reprezentácia k tomu Slovensko zaviazala na VZ OSN 14. júla t.r., teraz ide o to, aby sme tento záväzok začali aj naozaj plniť.

4. Výchova migrantov a etnických menšín k ľudským právam v rámci EÚ

Európsky trend v tejto oblasti má ešte jeden dôležitý rozmer: Európa je multikulturálna a preto musí venovať zvláštnu pozornosť migrantom a etnickým menšinám. Z výročnej správy EUMC: *Racism and Xenophobia in the EU Member States. Trends, Developments and Good Practice* (Viedeň 2005) sa dozvedáme, že pokiaľ ide o citlivú problematiku koncepcie vzdelávania pre tieto skupiny obyvateľstva, v krajinách EÚ sa presadzuje interkultúrne a multikultúrne vzdelávanie. Prvé kladie dôraz na lepšie porozumenie vlastnej kultúre ako aj iných kultúr, zatiaľ čo druhé vystupuje predovšetkým ako adekvátne odpoveď vzdelávacích sústav na potrebu pripraviť žiakov pre život v multikultúrnej spoločnosti. Oba tieto programy majú posilňovať pozitívne postoje voči iným, učiť umeniu spolupráce a lepšiemu porozumeniu vzájomných sociálnych vzťahov v záujme vytvárania mostov medzi rozličnými etnickými spoločenstvami a jednotlivcami rôzneho etnického pôvodu. Tomu napomáhajú aj nové učebné stratégie a pomôcky, učebnice berúce do úvahy rôzne kultúrne perspektívy, ako aj špeciálna príprava učiteľov. Paradigma „pedagogiky pre cudzinco“ zameranej na ich asimiláciu, sa zmenila na integratívne učebné pro-

cesy, týkajúce sa práve tak väčšinového obyvateľstva, ako aj príslušníkov etnických menšín.

Z porovnania medzi starou európskou „pätnástkou“ a jej novou „desiatkou“ vidno nasledujúce rozdiely: – V nových krajinách sa kladie väčší dôraz na *menšinové* vzdelávanie, zatiaľ čo v pätnástke je to dôraz na vzdelávanie *interkultúrne*, ktoré sa týka nielen menšinových, ale všetkých študentov. S tým súvisí skutočnosť, že svojej kultúre a dejinám sa učia viac menšiny v novej desiatke, zatiaľ čo v európskej pätnástke je to súčasť osnov pre všetkých žiakov. – Hoci rozvoj menšinových jazykov je záležitosťou všetkých 25 krajín, ústredným bodom menšinového vzdelávania sa stal hlavne v novej desiatke. – V európskej pätnástke je stav vzdelávania prisťahovalcov a „nových menšín“ centrom pozornosti pedagogických diskusií, ale len nepatrná pozornosť sa mu venuje v európskej desiatke. Naopak, problematike vzdelávania národnostných či autochtónnych menšín sa venuje menšia pozornosť v mnohých krajinách pätnástky, – Verejná a pedagogická diskusia o náboženskej problematike, ako je otázka nosenia prikrývk hlavy a pod., sa viac rozvíja v európskej pätnástke než v desiatke, kde nejestvuje významná moslimská populácia. – Zatiaľ čo v niektorých krajinách európskej pätnástky sa problematika antisemitizmu dostala do školských osnov, v krajinách desiatky sa tomu nevenuje väčšia pozornosť.

Táto správa EUMC podrobne dokumentuje a analyzuje zodpovedajúce údaje z jednotlivých členských krajín EÚ, vrátane Slovenska. V tomto celoeurópskom kontexte na tom nie sme najhoršie (ale ani najlepšie) a patríme skôr do európskeho priemeru. Otvorenou otázkou však u nás stále zostáva koncepcia výchovy a vzdelávania marginalizovanej rómskej populácie, druhej najväčšej národnostnej menšiny na Slovensku.

5. Príklad vzornej európskej iniciatívy v oblasti výchovy k ľudským právam

Pozoruhodnú a veľmi úspešnú iniciatívu v oblasti výchovy k ľudským právam v rámci Európskej únie predstavuje tzv. *E.MA program* – Európsky program magisterského štúdia v oblasti ľudských práv a demokratizácie, ktorého absolvent sa stáva *European Master in Human Rights and Democratisation*. Podľa profesora Manfreda Nowaka je tento program „najdôležitejším príspevkom Európskej únie k Dekáde výchovy k ľudským právam (1995-2004) pod patronátom OSN a zároveň najpodnetnejším príkladom skutočnej európskej spolupráce medzi univerzitami. Spočíva

na dvoch rovnako dôležitých základoch: na sieti predstaviteľov EÚ v Komisii, v Rade a v Európskom parlamente, ktorí považujú ľudské práva a demokraciu za hlavné východisko vnútornej a vonkajšej politiky Únie, a na sieti európskych akademikov, ktorí považujú ľudské práva za základný interdisciplinárny predmet, ktorý musí mať zodpovedajúce miesto v učebných plánoch všetkých univerzít.“ (in *Pace diritti umani* 3/2004, s. 134)

Druhý z otcov tohto projektu, Horst Fischer, spomína, že idea spoločného magisterského programu sa po prvý krát objavila na stretnutí štyridsiatky predstaviteľov európskych univerzít v hoteli londýnskeho letiska v roku 1996. Na nasledujúcich schôdzach v Benátkach a v Bilbao v roku 1997 sa desať zainteresovaných univerzít rozhodlo spustiť tento program ako program európskeho vzdelávania v oblasti ľudských práv a demokratizácie. (tamtiež, s. 142) E.MA program mal byť promptnou a konkrétnou odpoveďou na Amsterdamskú zmluvu, ktorej čl. 6 zaraďuje ľudské práva medzi základné princípy Európskej únie.

Koordinácie celého programu sa z podnetu Európskej komisie (menovite Danieli Napoli, riaditeľky Útvaru ľudských práva a demokratizácie EK) ujala univerzita v Padove (založená 1222). Jej profesor Antonio Papisca sa stal *spiritus rector* celej medziuniverzitnej siete E.MA programu. Za sídlo jeho realizácie boli zvolené Benátky, a v nich nádherný stredoveký palác Ducale., kde bol v septembri 1997 zahájený prvý akademický rok s 55 študentmi.. Na zabezpečenie nadnárodnej štruktúry celého E.MA programu bola prijatá tzv. *Benátska charta*. V akademickom roku 2002-2003 už na programe participovalo 37 európskych univerzít z pôvodných 15 členských štátov EÚ. Program dnes „poskytuje skutočne interdisciplinárne, nadnárodné a postgraduálne ľudskoprávne vzdelanie a školenie pre stále narastajúci počet európskych študentov a budúcich ľudskoprávných expertov.“ Manfred Nowak dúfa, že teraz, po rozšírení EÚ sa do tejto akademickej ľudskoprávnej siete zapoja aj stredo- a východoeurópske univerzity, takže onedlho ich bude 50.

Výuku zabezpečuje okolo 70 akademikov a expertov z rôznych univerzít a medzinárodných organizácií. Za šesť rokov svojej činnosti, t.j. do konca akademického roku 2002-2003 vychovali a promovali 45 *masterini* (magistrov) z 37 krajín, ktorí sa po skončení úspešne uplatnili vo významných programoch a úradoch po celom svete. Doterajší ras: si vynútil aj určité organizačné zmeny. Koordinačnú činnosť prevzala Rada participujúcich univerzít, ktoré vytvorili Európske medziuniverzitné centrum pre ľudské práva a demokratizáciu (EIUC); a E.MA diplomy, ktoré

po prvých 6 rokov vydávala univerzita v Padove, sa transformovali na *European Joint Degree*, teda na skutočný európsky diplom, udeľovaný kartelom (pool) partnerských univerzít. Na uspokojenie svojich narastajúcich priestorových potrieb získal E.MA program aj budovy kláštora di San Nicolo na benátskom Lide. Celý tento veľkolepý E.MA program je vo svojej podstatnej časti financovaný z kapitoly A rozpočtu Európskej únie.

Participujúce univerzity sa rozhodli prispieť aj k ďalšej harmonizácii európskeho univerzitného systému v duchu Sorbonskej deklarácie z 25. mája 1998 vytvorením spoločného európskeho magisterského stupňa, ktorý budú zároveň udeľovať budúcim *masterini* všetky zúčastnené univerzity. „Nejde iba o symbolický akt, ak prvý spoločný európsky magisterský stupeň, udeľovaný univerzitami všetkých členských krajín EÚ, sa bude týkať oblasti ľudských práv a demokratizácie.“ (Manfred Nowak) Podľa neho by to malo pomôcť splniť víziu vytvorenia trvalej *Európskej akadémie ľudských práv* na úrovni komplexného kampusu, vrátane ubytovania študentov, teda akéhosi „Európskeho univerzitného mesta ľudských práv v Benátkach.“

Od roku 1998 chodia študenti E.MA programu po prvom semestri intenzívneho teoretického štúdia na pravidelnú študijnú prax do Bosny a Hercegoviny, kde im priestory poskytla z ruín sa znovu rodia sarajevská univerzita. Táto prax je zameraná na intenzívny styk s domácim obyvateľstvom kvôli zoznameniu sa s jeho reálnymi každodennými problémami, úzko spätými s ľudskoprávnou agendou, a na konzultácie s miestnymi medzivládnyimi a mimovládnyimi organizáciami. Druhý semester trávajú študenti na niektorej z „hosťovských“ univerzít podľa vlastného výberu, kde sa zaraďujú do skupín domácich študentov a participujú na ich študijnom programe v špecializovaných seminároch, tiež podľa vlastného výberu.

Podobné programy sa už realizujú aj v Afrike (The African Masters Programme in Human Rights and Democratisation), v juhovýchodnej Európe (The European Regional Masters Programme for Democracy and Human Rights in South-East Europe), v krajinách pri Stredozemnom mori (Mediterranean Masters Degree in Human Rights and Democratisation). Vedenie E.MA programu s nimi nadviazalo úzku spoluprácu. Zdá sa, že táto pozoruhodná iniciatíva zapustila už pevné korene.

29.8.2006

VÝUKA ĽUDSKÝCH PRÁV V (ZÁKLADNEJ) ŠKOLE

PhDr. Marta Šikrová

Ľudská spoločnosť má takú historickú skúsenosť, že ani tie najdokonalejšie zákony sami o sebe nezabezpečujú naplnenie práva. Aby spoločnosť právam rozumela a vedela sa v nich orientovať, musia sa zákony a právne prepisy stať prirodzenou súčasťou etickej podstaty každej spoločnosti.

Výchova a vzdelávanie k ľudským právam je v súčasnosti vo všetkých demokratických spoločnostiach nielen nevyhnutnosťou, ale i samozrejmosťou. V Slovenskej republike nevynímajúc. Výchova a vzdelávania k ľudským právam pomáha pochopiť podstatu ľudských práv a súčasne k uvedomeniu si toho, že nestačí práva len poznať, ale i uznávať a brániť, že ich treba využívať uvedomujúc si ich symbiózu s povinnosťami.

Je nesporné, že problematike ľudských práv by mal byť v základných školách venovaný väčší priestor. Veď v škole sa objektivizuje prostredie a situácie, v ktorých má žiak príležitosť sa prejaviť. Škola ako inštitúcia poskytuje žiakom vzdelávanie, ale i výchovu a určitú prípravu pre život. Toto právo každého dieťaťa na vzdelanie ako aj ciele, ku ktorým by malo vzdelanie smerovať, určujú články 28-29 Dohovoru o právach dieťaťa. Preto pri nastávajúcej reforme regionálneho školstva treba mať na zreteľi i nevyhnutnosť vytvorenia širšieho priestoru pre teoretické, ale najmä praktické spoznávanie základných ľudských práv a slobôd.

Škola musí naučiť úcte k ľudským právam a k základným slobodám a preto by všetky prostriedky vzdelávania mali byť využívané aj na to, aby v žiakoch pestovali úctu k ľudskej dôstojnosti, k ľudským právam, aby získali sebavedomie, vedeli sa vyjadrovať, komunikovať, vyvolal sa v nich záujem o okolitý svet. To znamená, aby vzdelávanie a výchova boli zamerané na rozvoj osobnosti človeka.

Žiaci k poznaniu, pochopeniu, rešpektovaniu a obhajobe ľudských práv môžu dospieť prostredníctvom priamej výuky ľudských práv, ktorá však na mnohých základných školách ešte absentuje alebo sa uskutočňuje len v minimálnej miere, ale v nemenšej miere aj nepriamo, prostredníctvom konkrétnych prístupov učiteľa, ktorý ako kľúčová osoba v procese výchovy a vzdelávania nesie veľkú zodpovednosť pri sprostredkovaní (priamom i nepriamom) informácií o ľudských, a teda i detských právach.

Postavenie dieťaťa v škole v úlohe žiaka je postavením nerovnoprávnym. Vo vzťahu k učiteľovi je žiak v závislom postavení. Od učiteľa závisí stupeň tejto závislosti. Škola by mala uskutočňovať vzdelávanie a výchovné pôsobenie na žiakov tak, aby zmierňovala túto prirodzenú závislosť žiakov. Učiteľ ako dospelý je v škole voči žiakovi vo zvýhodnenom postavení a je odrazom jeho osobnosti, či tento reálny fakt svojim pôsobením, vystupovaním zdôrazňuje a uplatňuje alebo sa dokáže k potrebám a záujmom detí (žiakov) priblížiť, uznáva ich ako seberovnú, vyvíjajúcu sa osobnosť so svojimi povinnosťami, ale i právami.

Nepopierateľnou zárukou rešpektovania práv detí v prostredí školy, kde strach by nemal mať svoje miesto, je (ne)existencia výuky ľudských práv a práv dieťaťa ako prostriedok pomáhajúci vyvolať u žiakov vedomie ľudských hodnôt, ktoré dávajú zmysel jednotlivým ľudským právam, zbaviť sa nedostatku sebavedomia, v dôsledku čoho mávajú problémy v medziludských vzťahoch. Veď je ťažké pochopiť a zaujímať sa o práva druhých, keď si človek neuvedomuje svoje vlastné.

Všeobecným cieľom pri objasňovaní problematiky ľudských práv by malo byť poznanie, chápanie, dodržiavanie a ochrana ľudských práv, čo vyjadruje aj 2. odsek čl. 26 Všeobecnej deklarácie ľudských práv: „Vzdelanie musí smerovať k plneniu ľudskej osobnosti a k posilneniu úcty k ľudským právam a základným slobodám. Musí podporovať porozumenie, znášanlivosť a priateľstvo...“.

Realizácia výchovy a vzdelávania k ľudským právam je oveľa ťažšia ako

zaradenie akéhokolvek iného predmetu do výchovno-vzdelávacieho procesu, pretože predpokladá zásah i do celkového spôsobu jeho realizácie. Vyžaduje si to znižovanie formalizmu vo vzdelávaní a najmä zmeny vo vzťahu učiteľ – žiak. Predovšetkým „žiak sa má stať aktívnym subjektom vlastného vzdelávania a spolutvorcom svojho telesného a duševného zdravia.“¹ a na strane druhej, učiteľ „by nemal byť neomylnou autoritou odovzdávajúcou predpísané informácie, ale poradcom, ktorý pomáha žiakom rozvíjať ich schopnosti a záujmy“².

Úlohou súčasnej školy je vytvoriť podmienky, ktoré vytvárajú priestor pre zabezpečenie plného rozvoja každého žiaka. Plným rozvojom sa chápe maximálny možný rozvoj jedinca, ktorý dovoľujú jeho fyzické a psychické predpoklady. A je to práve základná škola, ktorá musí žiaka pripraviť aj na to, aby si vedelo vytvoriť podmienky k autoregulačnému procesu, t.j. k sebavýchove.

Je nevyhnutné problémom ľudských práv, v konkrétnosti práv dieťaťa viac sa zaoberať teoreticky, ale i prakticky a usilovať sa o naplnenie požiadaviek Dohovoru o právach dieťaťa v praxi. K tomu je však treba, aby sa príslušné dokumenty dôkladne poznali a vychádzalo sa z nich v celom komplexe pedagogickej práce. Deti, žiaci, a pedagogická práca z hľadiska chápania a rešpektovania ich práv by sa nemali podceňovať. Preto aj pred pedagogickým fakultami stojí úloha pripravovať budúcich učiteľov tak, aby každý z nich dostal aspoň základné informácie o obsahu základných dokumentov o ľudských právach a vo svojej praxi ich rešpektoval.

Cenný podklad k vytvoreniu celkového obrazu o výchove a vzdelávaní k ľudským právam a o možných nedostatkoch v uplatňovaní ľudských práv v školách na Slovensku predstavuje analýza súčasného stavu výučby k ľudským právam, obsahujúca zmapovanie miery spokojnosti žiakov a učiteľov s doterajším spôsobom výučby k ľudským právam, zmapovanie miery aktivity žiakov, učiteľov, škôl v oblasti ľudských práv. Táto analýza vyplýva z realizovaného sociologického výskumu vzdelávania a uplatňovania ľudských práv v základných školách a stredných školách – z pohľadu žiakov i z pohľadu učiteľov, ktorý na základe požiadaviek vyplývajúcich z Národného plánu výchovy k ľudským právam na roky 2005 až 2014 zrealizoval Ústav informácií a prognóz školstva v roku 2005.³ Jeho

¹ Turek I.: O vyučovaní ľudských práv. Bratislava, ÚMC MŠVaV SR, 1993, str. 32

² Tamtiež, str. 32

³ Vzdelávanie a uplatňovanie ľudských práv v základných a stredných školách, ÚIPŠ, Bratislava 2005

výsledky však nie sú potešujúce. Len potvrdzujú predpoklady všetkých, ktorí sa danej problematike venujú. Napriek tomu, že školské prostredie je považované za miesto rozvoja osobnosti dieťaťa a výchovy zameranej na posilňovanie úcty k ľudským právam a základným slobodám, je častokrát aj miestom porušovania ľudských práv. Cieľom vzdelávania k ľudským právam je zvýšiť právne povedomie žiakov škôl. Vedomosti získané z oblasti ľudským práv môžu napomôcť žiakom k identifikovaniu prípadného porušenia práv, k uplatneniu svojich práv a k celkovému riadeniu svojho života.

PROPOZÍCIE IX. ROČNÍKA

celoštátnej súťaže stredoškolskej mládeže Olympiády ľudských práv

IX. ročník Olympiády ľudských práv sa v školskom roku **2006/2007** uskutoční v súlade s Organizačným poriadkom Olympiády ľudských práv, ktorý bol vypracovaný v súlade so Smernicou Ministerstva školstva Slovenskej republiky 537/2000 - 7 o organizovaní, riadení a finančnom zabezpečení súťaží žiakov základných, základných umeleckých a stredných škôl.

Vyhlasovateľom Olympiády ľudských práv je Ministerstvo školstva SR, odborným garantom je Celoštátna odborná komisia Olympiády ľudských práv (COK OLP) a organizačným zabezpečením je poverená Iuventa, Občianske združenie „OLYMP“ a PRODONUM spoločnosť pre rozvoj filantropie.

Uvádzame základné informácie, ktoré sú záväzné pre všetkých súťažiacich a organizátorov.

Súťaž je trojkolová a uskutoční sa v nasledovných termínoch:

1. kolo - školské - do 15. decembra 2006 - **prihlášky na krajské kolo zaslať do 20. 12. 2006 na adresu príslušného krajského koordinátora, ktorú nájdete na www.olp.sk alebo na www.iuventa.sk**

2. kolo - krajské - prvý februárový týždeň 2007 - **eseje zaslať do polovice februára 2007. Termíny krajských kôl nájdete na www.olp.sk alebo na www.iuventa.sk.**

3. kolo - celoštátne - predposledný marcový týždeň 2007 v Liptovskom Mikuláši.

Školské kolá

- Súťaž na úrovni školy organizuje príslušná predmetová komisia spoločenských vied. Na jej návrh riaditeľ školy poverí jedného učiteľa riadením a koordinovaním súťaže.
- Spôsob prípravy a výberu súťažiacich študentov závisí od kritérií, ktoré si stanoví škola.
- Možno odporučiť formu súťaže, testu, vzájomnú diskusiu s demokratickou voľbou postupujúceho, alebo výberom učiteľa...
- Do krajského kola postupuje v zásade víťaz.
- Je potrebné určiť náhradníka o ktorého účasti rozhodne predseda krajskej komisie podľa počtu prihlásených a nožnej kapacity súťaže.
- Škola je povinná poslať v stanovenom termíne prihlášku uverejnenú v prílohe propozícii na adresu predsedu krajskej komisie (**adresu príslušného krajského koordinátora, ktorú nájdete na www.olp.sk alebo na www.iuventa.sk**)
- Termín 15. december 2006 je konečný a záväzný.
- Prihlášky na krajské kolo je nevyhnutné poslať do 20.12.2006, po tomto termíne nemusia byť akceptované.

Krajské kolá

- Krajské kolá organizačne zabezpečujú krajské komisie.
- Predsedu krajskej komisie vymenúva prednosta Krajského školského úradu na návrh predsedu Celoštátnej komisie OLP.
- Uskutočnia sa v prvom celom februárovom týždni 2007
- Obsahom súťaže budú: didaktické testy a vedomostná súťaž z pripravených téz o ľudských právach...
- Komisie odporúčame 3 - členné.
- Cestovné náklady hradí Krajský školský úrad alebo vysielajúce školy.
- Ostatné náklady hradia Krajské školské úrady, príp. centrá voľného času z účelových prostriedkov Ministerstva školstva SR
- Krajské komisie dostanú od Celoštátnej komisie OLP didaktické testy a tézy k vedomostnej súťaži.
- Z krajského kola postupuje do celoštátneho finále prvých **8 súťažiacich**

cich, porota musí rozhodnúť v prípade rovnosti bodov, na základe ňou stanovených pomocných kritérií o postupujúcich.

- Predseda krajskej komisie je povinný do 7 dní od skončenia krajského kola vypracovať písomnú hodnotiacu správu o priebehu súťaže s príslušnými štatistickými údajmi a odoslať 1 exemplár predsedovi CK OLP a 1 exemplár prednostovi Krajského školského úradu (podľa predlohy).

Celoštátne finále (kolo)

- Celoštátne kolo organizačne zabezpečuje IUVENTA, Občianske združenie „OLYMP“ a PRO DONUM spoločnosť pre rozvoj filantropie a odborne garantuje Celoštátna komisia OLP.
- Predsedu CK OLP menuje minister školstva SR.
- Predseda CK OLP menuje členov Celoštátnej komisie OLP a organizačného výboru.
- Termín konania trojdňovej a trojkolovej súťaže je v predposlednom marcovom týždni 2007 v Liptovskom Mikuláši.
- Obsahom súťaže sú eseje na stanovené témy a riešenie prípadových štúdií.
- Hodnotenie dvoch častí je v pomere 50: 50 %.
- Poroty sú najmenej trojčlenné členné a v každej bude pri 100 % účasti 12 súťažiacich.
- Z každej poroty postúpia súťažiaci z 1. až 3. miesta do finále pred veľkou porotou, kde dvanásť súťažiaci budú riešiť aktuálne problémy doby, ktoré si vyžrebujú.
- Pedagogický sprievod na Celoštátne kolo OLP zabezpečuje vysielajúca organizácia. Organizátor hradí náklady spojené s účasťou pedagogického sprievodu na Celoštátnom kole. Odporúčame s každým súťažiacim vyslať jeho učiteľa.
- Všetky náklady na cestovné, ubytovanie a stravu sú hradené zo organizátormi.
- Víťazi dostanú hodnotné vecné ceny a krátky študijný pobyt v zahraničí – Spolková republika Nemecko (1.-5.miesto) a Bulharsko (6.-10. miesto).
- Vyhodnocuje sa len poradie na 1. - 12. mieste

PhDr. Viliam Dolník
predseda Celoštátnej komisie OLP

VEDOMOSTNÝ TEST PRE VII. ROČNÍK OLYMPIÁDY ĽUDSKÝCH PRÁV

krajské kolo - február 2005

Meno: .....
Škola: .....
Kraj: .....

Dosiahnutý počet bodov celkom:

1. Text: Ľudia sa odlišujú svojimi fyzickými a osobnostnými črtami, nie však základnými životnými potrebami. Tie majú všetci spoločné. Preto ich zabezpečujú a chránia základné ľudské práva a slobody, ktorých sa môžu dožadovať všetky ľudské bytosti.

5

Úloha: Podčiarknite z uvedených potrieb tie, ktoré zodpovedajú základným ľudským právam:
vlastniť mobil, získať bezplatné základné vzdelanie, bývať s rodičmi, zúčastniť sa dovolenky pri mori, mať meno, mať počítač, mať názor, cestovať lietadlom, chrániť si súkromie.

2. Uveďte dátum, kedy si pripomíname:

Deň ľudských práv 10. december

Deň Európy 5. máj

2

3. „Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremľateľné a nezrušiteľné.“ (Ústava SR Čl. 12)

2

Vysvetlite význam slov:

nepremľateľné nezaniknú uplynutím určitého času
nezrušiteľné nijakým spôsobom ich nemožno odňať,
 sú vlastné každej ľudskej bytosti

4. Rozhodnite ÁNO/NIE, či sú uvedené práva v rozpore s Ústavou SR:

4

1. Každý má právo na vzdelanie	A	N
2. Každý má právo rozhodnúť o ukončení vlastného života	A	N
3. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením	A	N
4. Trest smrti sa pripúšťa	A	N

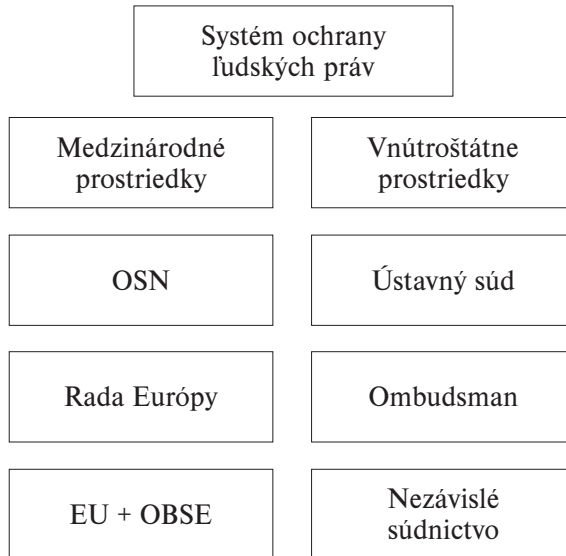
5. Doplňte, v ktorom roku boli prijaté dokumenty o ľudských právach:

4

a. Dohovor o právach dieťaťa	1989
b. Všeobecná deklarácia ľudských práv	1948
c. Európsky dohovor o ochrane ľudských práv	1950
d. Európska sociálna charta	1961

6. Doplňte do uvedenej schémy medzinárodné a vnútroštátne prostriedky, ktoré tvoria systém ľudských práv:

6

7. Doplňte charakteristiky o správne pojmy:

8

1. Rozdiely medzi ľuďmi nesmú byť dôvodom na nerovnaké zaobchádzanie s nimi. Ak sa tak deje, ide o diskrimináciu
2. Pohrdlivý až nepriateľský postoj, hotová myšlienka o osobe alebo skupine osôb bez dostatočného poznania a dôvodu je predsudok
3. Rešpektovanie cudzieho názoru, znášateľnosť, trpezlivosť je tolerancia
4. Rasovú diskrimináciu nebelošského obyvateľstva v Afrike, alebo oddelenie černochoch od belochoch voláme segregácia
5. Nenávisť voči ľuďom inej rasy, utláčanie inej rasy je rasizmus
6. Zrovnoprávnenie, oslobodenie, získanie nezávislosti je emancipácia
7. Vyhladzovanie Židov aj príslušníkov iných národov nacistami bol holocaust
8. Strach, nenávisť k cudzincom je xenofóbia

8. Kedy sa stalo Slovensko členom Rady Európy?

1

- a. 1993
- b. 1990
- c. 1949

9. Amnesty International, UNHCR (Organizácia pre ochranu utečencov), UNICEF, Rada Európy, OSN sú organizácie ochraňujúce ľudské práva. Napíšte pod každé logo organizáciu, ktorú predstavuje:

5

UNICEF

OSN

UNHCR

Amnesty
International

Rada Európy

10. Rozhodnite ÁNO/NIE, ktoré z nasledujúcich výrokov sú rasistické, xenofóbne?

4

1. Všetci černosi majú inú farbu kože	A	N
2. Všetci Číňania sú šmelinári a priekupníci	A	N
3. Bol som u lekára, je to síce Žid, ale dobrý doktor	A	N
4. Všetci Rómovia špekulujú ako sa vyhnúť práci	A	N

11. Text: Jana tohto roku oslávila 19 narodeniny a len nedávno sa stala aktívnou členkou politickej strany. Určite by chcela kandidovať v najbližších voľbách, ktoré sa budú konať ešte v tomto roku, alebo sa aspoň aktívne volieb zúčastniť a podporiť svoju stranu.

Úloha: Rozhodnite na základe informácie v texte či má Jana právo kandidovať:

2

- a. len vo voľbách do parlamentu
- b. len vo voľbách do zastupiteľstva územnej samosprávy
- c. v žiadnych voľbách do zastupiteľských orgánov

Na základe informácie v texte rozhodnite, či má Jana právo voliť:

- d. len v parlamentných voľbách
- e. len v komunálnych voľbách
- f. vo voľbách do všetkých zastupiteľských orgánov

12. V Ústave SR je zakotvený inštitút verejného ochrancu práv.

3

- a. Aké cudzie slovo označuje túto funkciu? ombudsman
- b. Kde je sídlo verejného ochrancu práv? v Bratislave
- c. Kto v SR vykonáva túto funkciu v súčasnosti? Pavol Kandráč

13. „Petičné právo sa zaručuje. Každý má právo sám alebo s inými obracať sa vo veciach verejného alebo iného spoločného záujmu na štátne orgány a orgány územnej samosprávy so žiadosťami, návrhmi a sťažnosťami.“
(Ústava SR Čl. 27)

Uveďte, v akých prípadoch si nemožno petičné právo uplatniť:

2

- 1. Ak petícia vyzýva na porušovanie ľudských práv
- 2. Ak sa petíciou zasahuje do nezávislosti súdu

14. Rozhodnite ÁNO/NIE, v ktorých prípadoch boli porušené ľudské a občianske práva vyplývajúce z Ústavy SR?

4

- 1. Obvineného potrestali za to, že odmietol vypovedať. A N
- 2. Ministerstvo odmietlo poskytnúť informácie o stave životného prostredia. A N
- 3. Občan bol zbavený štátneho občianstva za to, že previedol svoje financie z podnikania na účet do zahraničia. A N
- 4. Občan odmietol vypovedať, pretože by svojou výpoveďou mohol spôsobiť trestné stíhanie brata. A N

- 15. Text:** Najväčšia medzinárodná politická organizácia, ktorej cieľom je dodržiavať medzinárodný mier a bezpečnosť, rozvíjať priateľské vzťahy medzi národmi a uskutočňovať všestrannú spoluprácu.

Úloha: Na základe informácie v texte rozhodnite o akú organizáciu ide:

1

1. NATO
2. OSN
3. Rada Európy

- 16.** „Slovenská republika poskytuje azyl cudzincom prenasledovaným za uplatňovanie politických práv a slobôd.“
(Ústava SR Čl. 53)

2

Možno podľa Ústavy SR azyl odoprieť?   A   N
Svoje rozhodnutie zdôvodnite:

Azyl možno odoprieť tomu kto konal v rozpore so základnými ľudskými právami a slobodami

- 17. Text:** V Ústave SR sa základné práva a slobody delia na:

1. základné ľudské práva a slobody,
2. politické práva,
3. práva národnostných menšín a etnických skupín,
4. hospodárske, sociálne a kultúrne práva,
5. právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva,
6. právo na súdnu a inú právnu ochranu.

Úloha: Priradte ku každému z uvedených práv číslo skupiny, do ktorej právo patrí:

11

- právo na vzdelanie.....4....	- právo na život.....1.....
- právo na obhajobu.....6....	- zhromažďovacie právo.....2....
- sloboda prejavu.....1.....	- listové tajomstvo.....1.....
- právo voliť.....2.....	- právo na slobodnú voľbu povolania.....4.....
- právo používať materinský jazyk v úradnom styku...3..	- ochrana žien, mladistvých a telesne postihnutých....4....
- právo na priaznivé životné prostredie.....5....	

18. Ivan má 15 rokov a Marek 17 rokov. Rozhodnite ÁNO/NIE a zapíšte do tabuľky, či v tomto veku majú právo:

10

	Vlastniť majetok	Uzavrieť manželstvo	Dediť	Uzavrieť pracovnú zmluvu	Zvoliť si etiku - náboženstvo ako voliteľný predmet
Ivan	A	N	A	N	A
Marek	A	A po súhlase súdu	A	A	A

19. Odpovedajte na uvedené otázky ÁNO/NIE:

7

1. bezplatné základné a stredné vzdelanie je vašim právom...A
2. učiteľka vám môže zatajiť, ako oznámkovala vaše vedomosti...N
3. ste si rovní s ostatnými žiakmi bez ohľadu na váš etnický, národný, sociálny pôvod, rasu, pohlavie a pod...A
4. vaši rodičia majú právo byť informovaní o vašich študijných výsledkoch...A
5. učiteľka je viazaná profesijným tajomstvom...N
6. patria vám základné ľudské práva v plnom rozsahu...A
7. riaditeľstvo má právo zakázať nosiť do školy náboženské symboly...N

20. Dopište text: „Obydlie je nedotknuteľné. Zásahy do nedotknuteľnosti obydlia možno zákonom dovoliť iba vtedy, keď je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu ....života..., ...zdravia..., ...majetku... a práv a slobôd iných.“
(Ústava SR Čl. 21)

4

21. Práva v ústave sú vždy spojené s povinnosťami. Možno povedať, že ide o „spojené nádoby“ občianskych práv a povinností. Uveďte k povinnostiam práva zaručené Ústavou SR.

5

Zapísať dieťa do školy pri dosiahnutí 6 roku veku. Nerušíť spolužiakov na vyučovaní.	Právo na vzdelanie
Zavedenie štátneho jazyka ako povinného vyučovacieho predmetu do národnostných škôl.	Právo na osvojenie si štátneho jazyka
Doručiť korešpondenciu určenú na meno neotvorenú.	Právo na listové tajomstvo
Neposmievať sa žiadnym náboženským úkonom.	Právo na vierovyznanie
Pomôcť odstraňovať situácie, v ktorých hrozí násilie a nebezpečenstvo.	Právo na bezpečnosť, na ochranu zdravia

22. Podnet na začatie konania ústavného súdu môže dať aj fyzická osoba. Napíšte:

2

- v akej veci sa môže fyzická osoba obrátiť so žiadosťou o začatie konania ústavného súdu ...vo veciach porušenia základných ľudských práv a slobôd
- akým spôsobom môže iniciovať začatie konania ústavného súdu ...vždy písomne, prostredníctvom advokáta.

23. Napíšte, do ktorých organizácií patria uvedené súdne orgány a kde tieto orgány sídlia:

6

Európsky súdny dvor	Európska únia	Luxemburg
Medzinárodný súdny dvor	OSN	Haag (Holandsko)
Európsky súd pre ľudské práva	Rada Európy	Štrasburg (Francúzsko)

TUDÁSFELMÉRŐ TESZT AZ EMBERI JOGOK OLIMPIÁSZÁ VII. ÉVFOLYAMÁRA

kerületi forduló - 2005 február

Név: .....

Iskola: .....

Kerület: .....

Összesen elért pontok száma:

1. Szöveg: Az emberek különbözőek. Eltérőek a fizikai és személyes vonásaik, ellentétben az életszükségeikkel, amelyek minden embernél azonosak. Éppen ezért biztosítják és védik őket az alapvető emberi jogok és szabadságok, melyekkel minden ember élhet.

5

Feladat: Húzd alá a feltüntetett emberi szükségletek közül azokat, amelyek hozzátartoznak az alapvető emberi jogokhoz: mobiltelefon tulajdonosának lenni, általános műveltséget megszerezni, szülőkkel lakni, tengerparti szabadságon részt venni, saját nevet viselni, számítógéppel rendelkezni, véleményt alkotni, repülővel utazni, védeni a magánéletet.

2. Tüntesd fel a helyes dátumot, amikor megemlékezünk az

Emberi jogok napjáról december 10.....

Európa napjáról május 5.....

2

3. „Minden ember szabad és gyakorolhatja a személyi szabadsághoz való jogát. Az alapvető emberi jogok és szabadságok megfoszthatatlanok, elhallgathatatlanok, érvényteleníthetetlenek.” (Szlovák Köztársaság Alkotmánya, 12. cikkely)
Magyarázd meg a kifejezést:

2

elhallgathatatlan...nem semmisül meg az adott letelt határidő után sem
érvényteleníthetetlen....megfoszthatatlan az embertől, minden emberi lény jogosultságot élvez

4. Válaszolj IGEN/NEM-el, hogy a feltüntetett emberi jogok megegyeznek-e a Szlovák Köztársaság Alkotmányának határozataival:

4

1. Mindenkinek jogában áll művelődni, tanulni	I	N
2. Mindenkinek jogában áll eldönteni és megszabni élete befejezését	I	N
3. Az emberi élet védelemre jogosult már megszületése előtt	I	N
4. Engedélyezett a halálos ítélet	I	N

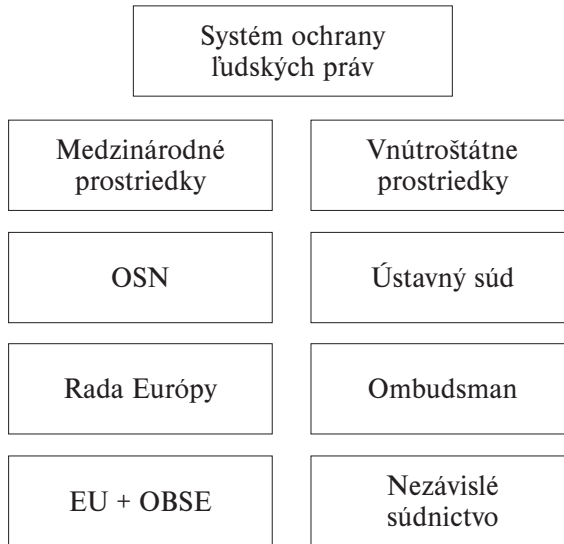
5. Tüntesd fel, melyik évben fogadták el az alábbi emberi jogokról szóló dokumentumokat:

4

a. A gyermekek jogairól szóló megegyezés	1989
b. Alapvető emberi jogokról szóló deklaráció	1948
c. Európai megegyezés az emberi jogokról	1950
d. Európai szociális charta	1961

6. Tüntesd fel az alábbi ábrán azokat a nemzetközi és belföldi eszközöket, melyek az emberi jogok rendszerét alkotják:

6

7. Az alábbi jellemzést pótold helyes fogalmakkal:

8

1. Az emberek közti különbségek nem adhatnak okot a velük történő különböző bánásmódra. Ezt.....diszkriminációnak..... nevezzük.
2. Sértő viselkedést, előítéleteket emberekkel vagy embercsoportokkal szemben, akiket nem ismerünk vagy hiányos információkkal rendelkezünk róluk..előítéletnek... hívjuk.
3. Idegen vélemények respektálását, elviselhetőséget, illetve türelmet másokkal szemben....toleranciának..... hívjuk.
4. Rasszista diszkriminációt fekete bőrű lakosság ellen Afrikában, illetve fehér bőrű és fekete bőrű emberek megkülönböztetését....szegregációnak..... nevezzük.
5. Más emberfaj gyűlöletét vagy elnyomását.....rasszizmusnak..... nevezzük.
6. Esélyegyenlőség, felszabadulás, függetlenség megszerzését...emancipációnak..... hívjuk.
7. A zsidó lakosság és más nemzetek állampolgárainak éheztetését a náci által....holokausztnak..... hívjuk.
8. Az idegenekkel szembeni félelmet és gyűlöletet....xenofóbiának... hívjuk.

8. Mikor lett Szlovákia az Európa Tanács tagja?

1

- a. 1993
- b. 1990
- c. 1949

9. Amnesty International, UNHCR, UNICEF, Európai Tanács, Egyesült Nemzetek Szervezete az emberi jogok és kisebbségek védelmével foglalkozik. Az alábbi logókat melyik-melyik szervezet viseli?

5

UNICEF

ENSZ

Amnesty
International

Európa Tanács

10. Az alábbi kijelentések közül melyik az, amely rasszista jellegű? IGEN/NEM-el válaszolj

4

1. Minden feketének más a bőrszíne	I	N
2. Minden kínai kereskedő	I	N
3. Orvosnál voltam, zsidó ugyan, de nagyon jó orvos	I	N
4. Minden roma munkakerülő	I	N

11. Jana az idén töltötte be a 19. életévét és csak nemrég lett aktív tagja politikai pártnak. Biztosan szeretné magát jelöltetni az idei évi választásokon, vagy legalábbis szeretne rajtuk részt venni és szavazásával támogatni pártját.
Feladat: Hol jelöltetheti magát Jana?

2

- 1. csak a parlamenti választásokon
  - 2. csak a helyi önkormányzat választásain
  - 3. semmilyen választásokon nem jelöltetheti magát
- Hol élhet Jana választójogával?
- 4. parlamenti választásokon
  - 5. kommunális választásokon
  - 6. minden jellegű képviselőtestületi választáson

12. A Szlovák Köztársaság Alkotmányának fő velejárója az emberjogi biztos hivatala, mely az emberi jogok és szabadságok védelmezője

3

- a. Melyik idegen kifejezés jelenti ezt a funkciót?
Ombudsman.....
- b. Hol van az emberjogi biztos hivatalának székhelye?
Pozsonyban.....
- c. Ki tölti be ezt a funkciót ma a Szlovák Köztársaságban?
Pavol Kandráč.....

13. A petíciós jog biztosított mindenki számára. Mindenkinek jogában áll egyedül vagy másokkal az Állami hivatalos Szervekhez illetve a Helyi Önkormányzati Szervekhez fordulni nyilvános vagy más társadalmi ügyben – kérvénnyel, javaslattal vagy panasszal.

Tüntesd fel, mely esetben nem lehet gyakorolni a petíciósjogot:

2

1. ha a petíció sérti az emberi jogokat.
2. ha a petícióval beavatkozunk a bíróság függetlenségébe.

14. Döntsd el IGEN/NEM-el. Milyen esetekben volt sértve az emberi és polgári jog a Szlovák Köztársaság Alkotmánya szerint?

4

1. A vádlottat megbüntették azért, mert elutasította a vallomást	I	N
2. A Minisztérium elutasította az információk kibocsátását az életkörüzezetről	I	N
3. Az állampolgárt megfosztották az állam polgárságától, mert a vállalkozásából szerzet pénzt külföldi számlára utalta át	I	N
4. Az állampolgár elutasította a vallomástételt, mivel emiatt bátyja ellen büntetőjogi eljárást indíthattak volna	I	N

15. A legnagyobb nemzetközi politikai szervezet, amelynek célja védeni a nemzetközi békét és biztonságot, baráti viszonyokat fejleszteni a nemzetek között és sokoldalú együttműködést létre hozni.

Feladat: A fenti információk alapján dönts el, hogy milyen szervezetről van szó:

1

1. NATO
2. ENSZ
3. ET

16. A Szlovák Köztársaság menedékjogot ad azoknak a külföldieknek, akik a politikai jogaik és szabadságaik gyakorlása miatt vannak üldözve (alkotm. SzK 53.c.)

2

A Szlovák Köztársaság Alkotmánya szerint megtagadható a menedékjog?

I N

A döntésed indokold!.. A menedékjogot csak attól lehet megvonni, aki az alapvető emberi jogok és szabadságok ellen cselekszik.

17. Az SZK Alkotmányában az alapvető jogokat a következő csoportokra osztjuk:

1. alapvető emberi jogok és szabadságok
2. politikai jogok
3. nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok jogai
4. gazdasági, szociális és kulturális jogok
5. környezetvédelemre és a kulturális örökségre való jog
6. bírósági védelemre és más jogi védelemre való jog

Feladat: Jelöld meg a következő jogok közül azokat, amelyek az alapvető emberi jogokhoz tartoznak, a hiányzó helyre írd be a fenti felsorolt alapvető jogokhoz tartozó sorszámot:

11

- művelődésre való jog...4.....	- élethez való jog.....1.....
- védelemre való jog.....6.....	- gyülekezeti jog.....2.....
- szólásszabadság.....1.....	- levéltitok.....1.....
- szavazáshoz való jog.....2..	- szabad hivatásválasztáshoz való jog..4...
- anyanyelv hivatalokban való használatához való jog....3....	- nők, fiatalok és testi fogyatékosok védelme.....4.....
- megfelelő életkörülményekhez való jog.....5.....	

18. Iván 15 éves és Marek 17. Döntsd el IGEN/NEM-el. Írd bele a táblázatba, hogy ebben a korban jogosult-e:

10

	Vagyonnal rendelkezni	Házasságot kötni	Örökölni	Munkaszerződést kötni	Etikát vagy hittant választani, mint választható tantárgyat
Iván	I	N	I	N	I
Marek	I	I a bíróság beleegyezésével	I	I	I

19. Válaszoljatok a következő kérdésekre IGEN/NEM-el.

7

1. Ingyenes alap- és középiskolai oktatásra jogod van....I....
2. A tanár eltitkolhatja tanulmányi eredményeid értékelését...N...
3. Egyenrangú vagy a többi diákkal tekintet nélkül az etnikai, nemzetiségi, szociális, faji vagy nemi hovatartozásodhoz....I...
4. Szüleidnek jogukban áll informálódni a tanulmányi eredményeidről...I....
5. A tanárt kötelezi a szakmai titoktartás.....N.....
6. Jogosult vagy az alapvető emberi jogokra.....I.....
7. Az igazgatóságnak jogában áll betiltani különböző egyházi szimbólumok iskolába való behozatalát.....N.....

20. Folytasd a mondatot: A lakóterület sérthetetlen. Sérthetlenségébe csak abban az esetben lehet beavatkozni a törvény szerint, ha ez a demokratikus társadalomban elengedhetetlen

az (a) .....élet..... .....egészség.....
 .....vagyon..... .....jogok és mások szabadságának védelméhez.

4

21. Az alkotmányban a jogok összefüggésben vannak a kötelességekkel. A polgári jogok és kötelességek ún. „összekapcsolt edényeiről“ beszélhetünk. Tüntesd fel a kötelességek mellé azokat a jogokat, amelyeket a Szlovák Köztársaság Alkotmánya biztosít.

5

Gyermek beíratása az iskolába a 6.év betöltése után. Nem zavarni az osztálytársakat tanítás alatt.	Művelődéshez való jog
Állami nyelv bevezetése, mint kötelező tantárgy a nemzetiségi iskolában.	Az államnyelv elsajátítására való jog
A levél címzetthez való eljuttatása felbontatlanul.	Levéltitokról szóló jog
Nem kigunyolni semmilyen vallási szokást.	Hitvallásról szóló jog
Segíteni meggátolni helyzeteket, melyek erőszakkal és veszéllyel fenyegetnek.	Biztonsághoz és egészségvédelemhez való jog

22. Ösztönzést eljárás indítványozására az alkotmánybírószághoz fizikai személy is adhat. Írjátok le:

2

- milyen ügyben fordulhat fizikai személy kérvénnyel az eljárás indítványozására az alkotmánybírószághoz....az alapvető emberi jogok megsértésekor.....
- milyen módon kezdeményezheti az eljárás kezdetét...mindig írásban, ügyvéd..... hozzájárulásával.....

23. Írd le, melyik szervezetekhez tartoznak a következő bírósági szervek és hol van a székhelyük:

6

Európai Bíróság	Európa Unió	Luxemburg
Nemzetközi Bíróság	ENSZ	Hollandia, Hága
Emberi Jogok Európai Bírósága	Európa Tanács	Strasburg, Franciaország

A HELYES VÁLASZOK ÉS PONTSZÁMOK AZ EGYES KÉRDÉSEKRE

Válaszok:	Pontszámok:
1. általános műveltséget megszerezni, szülőkkel lakni saját nevet viselni, véleményt alkotni, a magánéletet védeni	<u>5</u>
2. december 10. és május 5.	<u>2</u>
3. - nem szűnik meg bizonyos idő elteltével - semmilyen esetben nem lehet megvonni, minden emberi lény tulajdona (megadni a pontot abban az esetben is ha csak a válasz lsó fele van feltüntetve)	<u>2</u>
4. N, I, N, I	<u>4</u>
5. 1989, 1948, 1950, 1961	<u>4</u>
6. Nemzetközi eszközök: ENSZ, Európa Tanács, EU+EBESZ (elég az egyiket megnevezni)	<u>4</u>
7. Diszkrimináció Előítélet Tolerancia	

Szegregáció Raszizmus Emancipáció Holokauszt Xenofóbia mindegyik helyes válaszáért 1 pont, összesen	8
8. 1993	1
9. UNICEF, ENSZ, UNHCR, Amnesty International, Európa Tanács	5
10. N,I,I,I	4
11. 2. csak a helyi önkormányzati választásokon 3. minden jellegű képviselőtestületi választáson	2
12. Ombudsman, Pozsony, Pavol Kandráč	3
13. 1. ha a petíció sérti az emberi jogokat 2. ha a petícióval beavatkozunk a bíróság függetlenségébe	2
14. I,I,I,N	4
15. ENSZ	1
16. Igen A menedékjogot csak attól lehet megvonni, aki az alapvető emberi jogok és szabadságok ellen cselekszik	2
17. 4, 6, 1, 2, 3, 1, 2, 1, 4, 4, 5	11
18. Ivan: I,N,I,N,I Marek: I,I - a bíróság beleegyezésével, I,I,I	10
19. I, N, I, I, N, I, N	7
20. élet, vagyon, egészség, mások jogai és szabadsága	4

21. Alapműveltséghez való jog
Az állami nyelv elsajátításához való jog
Levéltitokhoz való jog
Hitvalláshoz való jog
Biztonsághoz és egészségvédelemhez való jog **5**
22. - alapvető emberi jogai és szabadságai megsértése esetében
- mindig írásban, ügyvéd által **2**
23. EU - Luxemburg
ENSZ - Haag (Hollandia)
Európa Tanács - Strasszбург (Franciaország) **6**

(a pontok megadhatók abban az esetben is ha csak a város vagy az ország van feltüntetve)

Összesen 100 pont

TÉZY NA ÚSTNU ČASŤ KRAJSKÉHO KOLA VII. ROČNÍKA OLYMPIÁDY ĽUDSKÝCH PRÁV

1. Právna podstata ochrany práv žien, detí a menšín.

V ktorých dokumentoch nachádzame právnu oporu? Všeobecná deklarácia ľudských práv (VDLP). Deklarácia OSN o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie. Odporúčanie o súhlase na uzatvorenie manželstva (1. 11. 1965). Deklarácia práv dieťaťa (20. 11. 1959) a Dohovor o právach dieťaťa - 1989.

2. Právo na život a trest smrti - dokumenty a názory.

VDLP - čl.3. Názory na trest smrti ako rozmeru práva na život. Argumenty za a proti trestu smrti. Riešenie trestu smrti v jednotlivých štátoch sveta (voľný výber). Trest smrti a naše zákonodarstvo.

3. Právo na život a eutanázia.

Čo je eutanázia? Vysvetlite pojmy aktívna a pasívna eutanázia, uveďte argumenty za a proti. Ako sa rieši v niektorých krajinách? Je niekde zákonom schválená? Z akými pravidlami? Ako sa rieši tento problém u nás?

4. Právo na život a problém interrupcie.

Uveďte argumenty za a proti. Riešenie v niektorých krajinách, podľa vlastného uváženia. Vlastný názor na tento problém a jeho zdôvod-

nenie. V ktorých prípadoch by bolo možné pripustiť interrupciu? Ako sa rieši tento problém u nás?

5. Právo a sloboda zhromažďovania, spolčovania a združovania.

VDLP - čl. 20. Do akej skupiny ľudských práv patri tieto práva? Ako sú uplatňované a dodržiavané tieto práva u nás? Čo zabezpečuje a umožňuje ich realizácia občanom? Uveďte základné predpoklady na zvolanie zhromaždenia, založenie združenia či politickej strany. Možno zhromaždenie, občianske združenie, politickú stranu zrušiť, zakázať? Zdôvodnite.

6. Právo na rešpektovanie a ochranu mena, súkromia a rodinného života.

VDLP - čl. 12. V čom má toto právo význam aj pre súčasný život? Ako chápete realizáciu týchto práv? Ako je právne zabezpečená realizácia uvedených práv u nás? Uveďte príklady na nerešpektovanie ochrany mena, súkromia a rodinného života.

7. Sloboda myslenia, svedomia a náboženstva.

VDLP - čl. 18. Čo chápete pod pojmami sloboda myslenia, svedomia a náboženského presvedčenia? Náboženská sloboda u nás v nedávnej minulosti. Uveďte základný právny predpis opravujúci tieto slobody u nás a medzinárodnoprávnu úpravu. Môže byť výkon slobody myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery u nás obmedzený? Možno postihovať za názory? Ak áno alebo nie - zdôvodnite.

8. Sloboda prejavu a právo na informácie.

VDLP - čl. 19. Porovnajme slobodu prejavu a právo na informáciu v totalitných štátoch a v demokratických štátoch, čo chápete pod pojmom cenzúra? Možno slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie zakázať alebo obmedziť? Zdôvodnite. Čo viete o zákone informovanosti.

9. Právo na slobodné voľby.

VDLP - čl. 21. Vysvetlite pojmy všeobecné, rovné, tajné a priame hlasovanie. Aké pravidla pre uskutočnenie slobodných volieb? Kto má zaručiť slobodný a objektívny priebeh volieb? Môžu byť voľby aj neslobodné?

10. Diskriminácia, etnické, rasové,... predsudky a ľudské práva.

VDLP – čl. 1, 2, 7. História a súčasnosť etických, rasových, náboženských predsudkov. Ako sa prejavuje u nás a vo svete rasová, etnická, náboženská a sociálna diskriminácia? Aké sú možné spôsoby jej riešenia?

11. Tolerancia a jej východiská.

Ako chápete pojmy tolerancia – antitolerancia. Vysvetlite stručne spoločenské prejavy netolerancie, ktoré porušujú ľudské práva (rasizmus, antisemitizmus, fašizmus, xenofóbia, vykorisťovanie). Stretli ste sa s niektorými uvedenými prejavmi netolerancie v správaní (diskriminácia, doberanie, zaujatosť, obťažovanie, hľadanie obete, znesvätenie, šikanovanie, vylúčenie)? Aké konkrétne symptómy netolerancie ste vy osobne zažili alebo postrehli? Popíšte situáciu, okolnosti a reakciu verejnosti. Viete uviesť príklady prejavov tolerancie z vášho okolia?

12. Zločiny proti ľudskosti, vojnové zločiny a ľudské práva.

VDLP – čl. 7, 8. Ktoré zo zločinov proti ľudskosti v histórii aj nedávnej minulosti sú známe ako najdrastickejšie? Možno uplatňovať princíp kolektívnej viny v tejto oblasti?

13. Utečenci a ľudské práva, sloboda pohybu a pobytu.

Medzinárodné dokumenty definujúce význam slova „utečenec“. Konvencia z roku 1951 o statuse utečenca. Vysvetlite v čom je rozdiel medzi utečencami, vojnovými utečencami, odídcami... Sú utečenci u nás zbytočnou „ekonomickou príťažou“? Pred čím ľudia utekajú? Aké sú naše povinnosti k utečencom a prečo?

14. Práva národnostných menšín a etnických skupín.

Národnostné a etnické menšiny sú dnes chránené celým komplexom medzinárodných i vnútroštátnych predpisov. Menujte inštitúcie, ktoré zabezpečujú ochranu práv národnostných menšín. Aké sú základné práva národnostných menšín zakotvené v ústave u nás? Zohľadnite, prečo národnostným menšinám nie je garantované právo na sebaurčenie.

15. Listina základných práv a slobôd v ČSFR z r. 1991.

9. januára 1991 FZ ČSFR prijalo Listinu základných práv a slobôd ako ústavný zákon. Vysvetlite dôvody pre prijatie tohto dokumentu, jeho význam. Ktoré okruhy problémov Listina obsahuje? Ako rieši niektoré najzávažnejšie problémy (trest smrti, interrupcia)? Vzťah k medzinárodným dokumentom a našim zákonom?

EMBERJOGI OLIMPIÁSZ ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA

Középiskolások országos versenyének VII. évfolyama,
Liptószentmiklós 2005 március 16. - 17.
Tételek az emberjogi olimpiász kerületi
döntőjének szóbeli részéhez

1. A nők, gyermekek, kisebbségek jogai védelmének jogi alapja.

Melyik dokumentumokban találjuk a jogi támaszokat? Az emberi jogok általános deklarációja. Az ENSZ deklarációja a faji megkülönböztetés minden formájának kiküszöbölésére. Tanács a házasságkötés beleegyezéséhez(1.11.1965). Gyermekek jogainak deklarációja (20.11.1959) és Megegyezés a gyermekek jogairól – 1989

2. Az élethez való jog és a halálbüntetés – dokumentumok és vélemények.

Vélemények a halálbüntetésről, mint az élethez való jog korlátozásáról. Argumentálás a halálbüntetés mellett vagy ellen. A halálbüntetés megoldása a világ különböző országaiban (szabad választás). Halálbüntetés és a mi törvényhozásunk.

3. Élethez való jog és eutanázia.

Mi az eutanázia? Magyarázd el a fogalmakat: aktív és passzív eutanázia, argumentálj mellette és ellene. Hogy oldják ezt meg más országokban? Van olyan ország, ahol ezt a törvényt engedélyezik? Milyen szabályok mellett? Hogy oldják meg ezt a problémát nálunk?

4. Az élethez való jog és a terhességmegszakítás problémája.

Argumentáld ellene és mellette. A probléma megoldása más országokban. A saját véleményed a problémáról, fejtsd ki az okokat. Milyen esetekben lehetne megengedni a terhességmegszakítást? Hogy oldják meg ezt a problémát nálunk.

5. Gyülekezési jog és egyesülési jog.

VDLP – 20.cikk. Emberi jogok mely csoportjába tartoznak ezek a jogok? Hogy vannak ezek a jogok érvényesítve és betartva nálunk? Mi biztosítja és segíti elő megvalósításukat a lakosság részére? Tüntesd fel az alapfeltételeket gyülekezet összehívásához, valamint egyesület és politikai párt megalapításához. Megengedett egy gyülekezetet, polgári egyesületet, politikai pártot felosztatni vagy betiltani? Indokoljátok meg.

6. Jog a név védelméről, a magánélet és a családi élet tiszteletbentartásáról.

E jognak milyen jelentősége van a mai életben? Hogy értelmezték ezeknek a jogoknak a megvalósíthatóságát? Mennyire van jogilag biztosítva nálunk ezen jogok betartása? Hozzatok fel példát a név, magánélet és családi élet védelméről, amikor nincs tiszteletben tartva.

7. Szabad gondolkodás, lelkiismeret és vallásszabadság.

VDLP – 18.cikk. Mit értesz a felsorolt kifejezések alatt? Vallásszabadság nálunk a közelmúltban. Tüntesd fel azokat az általános jogi előírásokat, amelyek módosítják a fenti szabadságokat nálunk, valamint nemzetközi szinten. Lehet nálunk a szabad gondolkodás, lelkiismeret, vallásszabadság és vallási hovatartozás gyakorlását korlátozni? Véleményért lehet valakit büntetni? Ha igen vagy nem – indokold.

8. Szólásszabadságra és az információszerzésre való jog.

VDLP 19.cikk. Hasonlítsd össze a szólásszabadságra és az információszerzésre való jogot a totalitárius és demokratikus államokban, mit értesz a cenzúra kifejezés alatt? Lehetséges a szólásszabadságra és információszerzésre való jogot, valamint az információterjesztést betiltani vagy korlátozni?

9. Választójog.

VDLP - 21.cikk. Magyarazzátok meg a következő kifejezéseket: általános, egyenlő, titkos, közvetlen szavazás. Milyenek a szabályok a szabad választások lebonyolítására? Kinek kell garantálnia a választások szabad és objektív lefolyását? Lehetnek a választások nem szabadok is?

10. Diszkrimináció, etnikai, faji,.....előítéletek és emberi jogok.

VDLP - 1.,2.,7.cikk. Etnikai, faji és vallási előítéletek történelme. Hogy nyilvánul meg nálunk és a világon a faji, etnikai, vallási és a szociális diszkrimináció? Milyenek a lehetséges módszerek a megoldáshoz?

11. Tolerancia és megoldási lehetőségei.

Mit értesz a tolerancia – antitolerancia kifejezések alatt? Magyarázd el röviden a nem tolerancia társadalmi megnyilvánulásait, amelyek sértik az emberi jogokat (rasszizmus, antiszemitizmus, fasizmus, xenofóbia, kizsákmányolás). Találkoztál már a felsorolt anti-tolerancia megnyilvánulásaival az emberek viselkedésében (diszkrimináció, csipkelődés, elfogultság, zaklatás, áldozatkeresés, megszenstelenítés, kirekesztés)? Az antitolerancia milyen konkrét megnyilvánulását tapasztaltad magad vagy észleltél a környezetekben?

12. Emberiség ellen elkövetett bűnök, háborús bűnök és emberi jogok.

Mely emberiség ellen elkövetett bűnök ismertek mint a legdrasztikusabbak a történelem során és a közelmúltban? Lehet érvényesíteni a kolektív bűnösség alapelvét ezen a téren?

13. Menekültek és emberi jogok, mozgás és tartózkodás szabadság.

Nemzetközi dokumentumok a "menekült" szó meghatározására. Az 1951-es konvenció a menekült státuszról. Magyarázd el, mi a különbség a menekültek, háborús menekültek és kivándorlók közt. A menekültek jelenléte nálunk fölösleges gazdasági teher? Mitől menekülnek az emberek? Mik a kötelezettségeink a menekültekkel szemben és miért?

14. Nemzeti és etnikai kisebbségjogok.

Nemzeti és etnikai kisebbségek ma védve vannak széleskörű nemzetközi és belföldi előírásokkal. Sorold fel az intézmények nevét, melyek biztosítják a nemzeti kisebbségek jogait. Melyek az alkotmányba foglalt alapvető nemzeti kisebbségjogok nálunk? Fejtsd ki, szerinted miért nincs garantálva az önrendelkezési jog a nemzeti kisebbségek számára.

15. Az alapvető jogokról és szabadságokról szóló jegyzék a Csehszlovák Federális köztársaságban az 1991-es évből.

1991. január 9.-én a CSSZFK federális szövetsége jóváhagyta az alapvető jogokról és szabadságokról szóló jegyzéket, mint alkotmányos törvényt. Magyarázd el ezen okmány jóváhagyásának okát és fontosságát! Milyen problémákat foglal magában ez a jegyzék? Hogy oldja meg a legjelentősebb problémákat (halálbüntetés, terhességmegszakítás)? Nemzetközi dokumentumokhoz és törvényeinkhez való viszonyulás?

ZÁVER

V závere si dovoľujem poďakovať Friedrich Ebert Stiftung za efektívnu spoluprácu a finančnú podporu vďaka ktorej táto publikácia vznikla. Ich prínos v tematike rodovej rovnosti bol prínosom aj pre priebeh súťaže na celoštátnej úrovni. Očakávame, že projektované semináre pre stredoškolských učiteľov budú logickým záverom spoločných snáh.

PhDr. Viliam Dolník
*Predseda OZ OLYMP
a Celoštátnej komisie OLP*